

Rahasepä Rainer:
„Ku tsihi’ omma’ säet,
sis tulõ minnä’
kimmält õnnõ edesi.”

lk 2

Ploomi Anete:
„Liinamäe Eevi ütles
vällä uma munakoogi
saladusõ...”

lk 3

Nassari Elvi:
„Vällä tull’ põhalik
raamat Petserimaast.”

lk 4

Setomaa

Hind 2 eurot

November 2025, nr 11 (432)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Ülebsootska tegemisõ

Kol’ kuud ülebsootskana om täüs saanu’ ja jälki’ om aig Setomaa rahvalõ aru anda’, koh ma mi rahvast olõ esindänü’ ja kuismuudu om lännü’.

VABARNA JALMAR

ülebsootska

Septembrikuu edeotsah ma käve Kanal 2 õdagutsõh saatõh kõnõlõmah ülebsootska aamõtist ja Setomaast. Oll lus-tilinõ küüsüteleminõ, koh ma ka’ näütsi värsket Setomaa kultuuriluulist kaarti, minkõ and vällä Seto Instituut.

Kunigriigi katõkõrdnõ leevameistri Kikasõ Märt sai valmist leeväküdsämisõ komplekti, mia tege seto leevä küdsämisõ kõigi jaost lihtsast. Komplekti saat telli’ aadressilt www.teraleib.ee ja õga müüd leevä päält lätt 1,50 eurot Seto Nuuri Fondi. Tuu om fond, minkõ ma tei kuuhtüüh Treski Festiga’, õt toeta’ nuuri tegemisi ja seto kultuuri ello-jäämist. Šool aestagal kogot raha lätt Väiko-Kunigriigi kõr-raldamisfondi. Täämbätsest om sinnä’ kagonõnu’ jo pia 1500 eurot üteh Treski Festi hüä-tegevüsligu pannkuukõhum-mogust saad tuluga’.

Ma saadi Treski lava päält videotervtüse heliluujalõ Pärdi Arvolõ, kinkõl oll 90. sünnü-päiv. Tuu süämlik video om

mitmõh platvormih kogonu’ jo üle 200 000 kaemisõ. Karmoškaga’ mängit „Ukuaru valss“ om inõmisi hingeh.

Ma anni intervjuu ka’ Itaalia rahvustelevisioonilõ ja käve Eesti Rahvusringhäälingu saatõh „Hummok Anuga“, koh ma paki Anulõ väiko handsa-pitsi ja kõnõli Setomaa elost ja kommõtõst. Ja viil võti Tres-kih vasta Talina kultuuri- ja spordiaamõtnikkõ, õt tutvusta’ näile mi tegemisi ja külälis-lahkust.

3.–9. oktoobril oll seto nätäl, minkõ hõiksi pidoligult vällä Meremäe tornih tett videoga’. Ma kutsi kõiki elämä nädäli joosul inäbä seto ello – tegemä seto süüke, kõnõlõmma seto kiilt, Kauma seto rõivih ja laulma ummi seto laula.

Samal pääväl kuuludi vällä ka’ järgmätse Seto Kunigriigi-päävä, mia om 1. augustil 2026 Miktämäe küläplatsipääl. Edimäist kõrda Kunigriigipäävä aoluuh mi tei vallalõ ka’ piletidõ ettemüügi, kuuhtüüh Piletikeskusõga’. No’ saava’ kõik seto’ ja külälisõ’ uma piledi jo varra ar’ osta’ ja seto rõivih tulõja’ saava’ uma ilmarahalda’

sissepäsemisõ piledi, ilma õt piasi’ õigõl pääväl järekorrah saisma.

3. oktoobril oll töömõli kipõ päiv – ma käve kõigih Setomaa valla koolõh ja Setomaa latsi-aia Verska latsiaiah. Ma kõnõli latsi ja oppajidõga’ tuust, mille meil om vaia ülebsootskat ja midä tuu aamõt hindäst kuo-jas. Mänge ka’ pilli. Ma alosti Miktämäelt, sis lätsi Verska lat-siaida ja gümnaasiumi, edesi sõidi Obinita kuuli ja päävä lõpõdi Meremäel.

Oktoobrikuu joosul käve ka’ Tarto Seto Latsi koolih, koh mi lauli, tandsõ ja mänge seto

mänge. Tuu oll väiga’ armas õdak, selle õt mu uma latsõ’ sai’ edimäist kõrda üteh tetä’.

Kokkosaamisõ’ ja kuuholõmisõ’

Treskih tervidi Soomõ ja Läti turismitegeläisi, kiä’ oll’ küläh Lõunõ-Eesti turismiklastri iist-võttõl. Mi arodi, kuvvamuudu arõnda’ turismi maapiirkunnah, anni tõõnõtõösõlõ tarkuusi külälisi vastavõtmisõ ja hüvvi jutta kõnõlõmisõ jaost.

Ma oll konverentsil „Terveh Eesti liigus“ ja pei sääl ette-kandõ, õt kuis seto’ liigusõ’.

Seto’ omma’ tandsurahvas, õgah küläh om tšura vai näio, kiä’ tõmbas pilliga’ praasnigu kauma. Ma näütsi videosit Kunigriigipäävä kargusõ ja kasatski võistlusõst, Roose Jaani kablakargamisõst, seto leelonaisist, kinkõl kaalah mitu killo hõpõt. Kokkovõttõh saa kintä’, õt seto’ liigusõ’ uma eloh mitund muudu, ka’ seto laulu lauldõh – viimäne pidi olõma võrrõldav kerge tren-niga’. Ja seto’ pandva’ rahvagi’ liigtamma, kaegõ’ näütüsest Viländi Folgil Zetodõ kont-serte – tuhandõ’ hüppäse’ ja kargasõ’!

Vabarna Jalmar.

Tõnissoo Silveri pilt

Verska restoh oll kats õdagu-süüki ülebsootskaga’. Ma avidi restoranil tuu õdagu jaost menüü kokko säädä’ ja kõnõli rahvaga’. Muidogi’ ma mänge pilli ja avidi süüke lauda viiä’. Ma kutsi sinnä’ ka’ Krooni-kogo. Lavva taadõ joudsõ pia 10 sootskat, kinkaga’ mi arodi Kunigriigipäävä plaanõ, ja mi soovõ õnnõ värske raamadu puhul Raudoja Ahtolõ ja meil oll hüä ütehkkuuh olla’ ja hüvvä süüki süvvä’.

Seto Talomuusiumih tei val-lalõ nahtsipäävä laada ja mänge mõnõ pilliluu. Üteh Rahasepä Raineriga’ mi kõnõli, õt no’ saat Rahvastiguregistrih märki’ uma imäkeelest seto kiil ja õt õga kirjapant om tähtsä mi keele ja kultuuri jaost. Kae’ perrä ja märgi’ hinnäst ka’ – www.rahvastikuregister.ee.

Novembrikuu edeotsah ma käve küläh Viländimaa seto-kõisil, kiä’ kõrraldi’ jo säits-mendät kõrda seto päivä. Sääl oll pia sada setot – poolõ’ oll’ seto rõivih, kõigil süämeh seto hing. Tuu oll võimas tunnõh nätä’, kuvvamuudu mi kul-tuur eläs ja kasus ka’ väläh-puul Setomaad. Ma vei kingtü-sest Vana Jüri Setomaa siipi ja muidogi’ hüvvä kangõt kraami, nii ku meil õks kombõst om.

Järgmānegi’ kuu paistus samani kaulilinõ olõvat. Ma ooda huviga’ vahtsit kokko-saamisi ja ettevõtmisi, mia’ avi-tasõ’ seto kultuuril viilgi’ tugõ-vabalt edesi ellä’ ja olla’.

Elägu Setomaa ja seto rahvas!

Tõlknü’ Sarvõ Öio.

Verska Restoh oll’ viimädse pääl õdagusüük ülembsootskaga

KAUKSI ÜLLE

Setomaal om viimätside aas-tidõga teginü’ mano õigõ mitu kotust, koh saa minneh ilostõ rõivilõ panda’, hüvvä meele-lahutust ja hüä maiguga mit-mõkäugilist süüki telli’. Ao-kirändüsest inämb läbi käunu Ilmaveere ja umaperätse Valgõ Ristiku perrä om tulnu pildi pääle Verska Resto. Ammu’ oll’ huvi tuud üle kaema ja süüke perrä pruumma minnä’ ni õigõ aig tullgi 31. oktoobril, ku Vabarna Jalmar kõrrald’ uma edimädse kontsert-õdagusõõgi Verska Restoh. Kutsut oll’ ka Seto Kuningriigi Kroonikogo, nii õt tööf põnnõv tulla’.

Kotus eis’ om Verska keskel, õkva silla kõrval, vanah kõrda

tett puumajah. Muudsamba’ ehitüsmaterjali’ omma’ palgiga kokko pasma säet ja seto luk-sus kuuh muu muudsaga käävä’ kõrdapiteh kokko.

Puutünni’ vai tõrdu’ tulõ-tasõ’ vanna seto nalja miilde. Nimelt oll’ kaupmiis tõkatit mõõnõ kolmõ sorti – odavat, keskmädse hinnaga ja kallist. A ostja näkk ar’, õt müüjä võtt kõik ütest tünnist, ja küüsse, õt mille sis kolmõ hinnaga müv-väs. Seto vasta, õt mõni õkva taht kallimbat osta’.

Sootska’ ja kuninglik leevä-meistre omma’ kagonõnu’ tagomistõ säkstõtarrõ. Sääl om kogoni „Pühä õdagusõõ-mäaig“ raamitult saina pääl. Väega umanõ seto kultuurilõ – pühädüs ja süük käävä’ kokko, ku just paast olõ-i.

Õdagusüük alostas ülemb-sootska tervtüsega Treski savvusannast. Tuu om läm-mi savvutõdu tsialiha, minkõ Jal-mar üteh kaasaga õkva oll’ suit-sumast maaha võtnu. Loomu-likult käve lihaviil kääru kodo-leevä pääle. Joogisooventusõ’ ma jätä vahelõ, olõ asatundmalda tuuh osah, a valik oll’ mitme-kesine: näütüses käsitüü-limmonaat, kombucha, Verska vesi, seto taar, Ollõluuja ollõ-kõsõ’, seto siidri. Kuuma’ joogi’, kokteili’ ni kangõmp kraam – konjak, rumm, viski, tekiila, liköör, aga ka naps kõomahlast.

Jalmar teretäs külälisi muu-sikaga ni tulõtas miilde muusi-kutii algust. Tutvumist karmoškaga ni rahvalauluga. Õks hüä huumoriga, esinemisannõ’ om saanu ka mitmitkümnit aastit

lavalihvi. Baleriinina saanu Jal-mar jo pensionilõ, a timä muu-sika lätt õnnõ kütsempäs.

Eelruuga tuu Jalmar kohalõ kuuh sõbraligõ, häie kommõtõga ettekandjidõga. Kuigi eel-ruua nimi om jutumärkeh „sõir“, om tuu tegelikult pehme juustu-pall tomadi ja basiiligupestoga. Ilostõ vällä kaunistõt ja maigur’ käävä’ kokko naudisklõmi-sõni. Saiaviil siimnidega vet-rus süvveh.

Päärug om pikält küd-set veisepõsk kardohkatambi ja kalõda krõpsuga. Kuigi olõ sõralistõ süümise jo aastit tagasi pia maaha jätnü, näge süük nii härgütäv vällä, õt ma proomi. Liha om pehmes hau-tõt, tamp parralt õholinõ ja kalõ’ krõpsu’ sändse maiguga, nigu olõs veidõ kuiva sammõlt

ürgpraadiga keele pääle sat-tunu. Tulõmusõst om töömeli miilde jääv maik ja üllatüs.

Vahepääl kaetas sootõskidõ lavvah Raudoja Ahto vagivaht-sõt trükivärmi nuhega raama-tut Petserimaast ni võetas all-kirju ja pühendüisi.

Jalmar joosiskõllõs esinemiskotusõ mant laulmast ja juttu kõnõ-lamast jal’ juuki pakma ni süüke kandma. Vahe-pääl vanõmba’ sootska’ tulõtasõ’ miilde – Jal-mar, püüsü’ keele pääl! Seto keele pääl püüsü-mine om nigu släklaini pääl püüsümine – ku elät liinuh ja reisit ni esinet vöörih riigeh, sis tulõ seto keele pääl püüsümist harõtada’. A

ku õi harõta’, õi tulõki’ vahtsit kõnõlõjit.

Ja kantaski ette makusruug – sokolaadikruudu’ vabarna ja vaniljejäätisõga. Ports om illoõ, parra suurusõga, vähäligumb, nigu õdagusõõgil omgi kihäle hüä. Ja sokolaadi mõro, vabarnahapu ni vanil-jejäätise makõ andva’ kokko maitsõelamusõ. Paistus, õt šoo Verska resto koka’ märgutasõ’ ja maitsva’ ummi süüke näid valmistadõh.

Nii õt oll’ illoõ õtak, kütse Vabarna ja miil-dejääv maikõ pido Verska Restoh.

Seto Resto menüü
ülembsootska õdagu-sõõgil. Kauksi Ülle pilt

Seminar võro ja seto kiili riikliku tunnustamisõ nimel

7. novembril kõrrald Võrokõisi Kongressi Vanõmbidõ Kogo Võroh Kandlõ kultuurimajah seminari võro keele tunnustamisõ teemal piirkonnakeenä vai põliskeelenä.

Viimäne aastak aigu om Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo tennü tihedät kuuhtüüd Võrokõisi Vanõmbidõ Kogoga ummi kiili riikliku tunnustamisõ ja õigusõ iist hinnäst kirja panda' võrokõsõ vai setona rahvastikuregistrih.

Eelmidse Seto Kongressi päävanõmba Rahasepä Raineri ja parhillatsõ võrokõisi päävanõmba Kuuba Raineri kuuhtüüh ja iistvidämisel sündü ka tuhandõ allkiräga petitsioon valitsusölõ seto ja võro kiili tunnustamisõ vajadusõst.

Kergütedi küüsümüisi, õt kas Vana-Võromaa umavalitsusõ' ja kogokund omma' külält tugõva', õt võro keele iist saista', ja kas riigikogol om huvvi viiä' sisse keelesäädüse muudatusõ' piirkunnakeele staatusõ andmisõs lõunõeesti keelile: võro, seto, mulgi ja tarto keelele.

Tervtuses sai sõna ka Setomaa vallavanõmb Kudre Raul, kinkõ vallavanõmbas olõki aigu om vallalõ tett kats setokeelist latsiaiarühmä ja Obinitza oppõkotus seto keele kallakuga.

Tuudi vällä võro keele eserälisõs Eestih, päävanõmb Kuuba Rainer tõi näüdüse 2010. aastagast, ku piirkunnakeeles kuuhtutamisõlõ olti väega lähkoh, a viimätsel hetkel võeti tuu punkt vällä. Poliitikidõ jaos om külält suur hirm vinne keele positsiooni küsumüs Eestih, midä nimmas ka riigikogo kultuurikomisjoni nimel kõnõlnu Tõnis Lukas. Siseministri Taro Igori meelest om sõski lõunaeesti kiili tugõminõ ka terve Eesti hääolo man ololinõ asi ja tä tekk üleskutsõ noid kimmähe riiklõgult tunnista'.

Taro Igor lupa tukõ seto ja võro keelile riigi puult.

Kauksi Ülle pilt

Tähtsä om ka tuu, õt kõigil olõsi selge arvosaaminõ võro keele aoluust ja kujonõmisõst, minkõst kõnõlimi ka seminääril. Tuu man oll' abis ka Läti riigi näüdüssist kõnõlõminõ, koh liivi ja latgali keele säädüsihe sissekırotamisõ man omma' külh pantu' kirjä suurõ' sõna', a tegemiisplaani poolõst om iks viil asi puudulinõ. Taast kõnõli' Läti-Latgali poliitik ja keeleaktivist Ilga Šuplinska ja liivi keele uurja ja edendäjä Valts Ernštreits.

Katõh märgütüstsõõrih kõnõldi külält pallõ ka haridusõst. Võro keele oppajidõ ja kuulõ saiskutus om, õt umavalitsuisi selge sõnnom võro keele tugõmisõst om ka näile abis latsõvanõmbidõ ja kooli elo kõrraldamisõ man. Tuu man oodõtas tukõ nii Võro Instituudist ku ka korgõmbalt haridusministeeriumi ja valla puult.

Seminar oll' väega sisukas. Taro Igorilõ ku rahvastikuregistrih olulidsõ parandusõ sis-seviijale plaksutõdi kõvastõ.

Seeni' ku võitlus mi kiili põliskiilis kuulutamisõ puult käu, seeni' tulõ meil ummi kiili kõnõlda' ja opada' kinkõlõ ja kui saa.

KAUKSI ÜLLE

Nahtsipäiv Serga tsassonah

Nahtsipäivä peeti üle Setomaa ja Serga tsassonah oll pühä pidäminõ nii ku õga aestaga, õks ütehkuuh ja avvustusõga'.

Serga tsassona kõrrahhoitja Liinamäe Eevi võtt kõik külälisõ' katõlkäel vasta. Tsassonah peeti palvõ' tervüse iist ja oll hingemälestüs. Esä Viktor lõpõt teenstüse mõttõga', õt hing om kõgõ tähtsäp, mia meil om, ja tä tulõt miilde, õt õgaüts pias uma hinge iist õga päiv huult kandma.

Peräst palvust minti ütehkuuh Liinamäe Eevi tallo, koh pernaane oll uhkõ lavva katnu'. Tä oll süüke valmstanu' jo mitu

päivä. Lavva pääl oll nii soolat-sit ku magõhit süüke. Ümbre lavva istja' ai' jutta, tulõdi' miilde innitsit aigu ja mõttö' joosi' ka' tulõvikku. „Ma olõ nii tenolik teele kõigilõ, kiä' tii' tulla' sai“, üteli Eevi. „Järgmät-sel aestagal võisi' tulla' kõik, kiä' tahtva'. Kõik, kiä' tulla' tahtva', mahasõ' tsassonahe, ja kõigilõ jakkus ka' süvvä.“

Nahtsipäiv Serga tsassonah om inäbät ku lihtsahe pühä. Siiä' tulõ külä kokko, õt hoita' ummi juuri, kiilt ja usku.

PLOOMI ANETE

Tõlknu' Sarvõ Öiõ.

Nahtsipäivä Serga tsassona iih.

Ploomi Anete pilt

Ku tsihi' omma' säet, sis tulõ minnä' kimmält õnnõ edesi

RAHASEPÄ RAINER

süämest seto

Aig tege õks umma tüüd – tä lätt joosuga õnnõ edesi. Ja nii om ka mu aastak Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo (SKVK) päävanõmbana läbi saanu. Vahtsõst ma päävanõmbast õs kandideeri', selle õt päävanõmb valitas ütest aastagast ja ma arva, õt nii om ka õigõ – võimalus tulõ anda' tõisilõgi.

Aastaga joosul om SKVK kokko saanu eiski kuus kõrda, võrokõisiga om olnu' ütitsit kuuholõkit nelli kõrda. Minkõst kuuholõkidõl kõnõldi, sis mi kokkosaamisõ' omma' protokollitu ja näidega saa õgaüts tutvuda' (protokoll'i omma' olõmah veebih <https://setomaa.ee>). Aastaga päämatse' teema' olli', õt kuis seto keelega õks edesi minnä' ja kuis hoita' ja kaitsa' mi kuku seto keelekest.

Ku ma aastagalõ tagasi kae, sis aig om lännu väega kippõ. Ja mullõ tundu, õt kõkõ tähtsämb kuuholõk oll' ütiniõ kokkosaaminõ võrokõisiga. Toimu õo 22. jaanuaril, ku mi aroti keele küsumüst väega põhäligult ja kavva. Kõik saiva' sõnna ja kõik olli' ka süämega asä man. Oll' tunda' pavvõrit ku tahtmist. Sääl teigi ma ettepanõki, õt teemi' petitsiooni. Petitsioon om ammõtlik, koh kõik saava' anda' uma allkirä, ku seto keele hüä tervüs näile tähtsä om. Ja nii sis ütitsõl kuuholõkil otsustõdi, õt petitsiooni nakasõ' iist vidämä kats Rainerit –Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo puult ma' ja Kuuba Rainer Võrokõisi Kongressi Vanõmbidõ Kogo puult. Petitsioon „Seto, võro, mulgi ja tarto kiil lõunaeesti piirkunnakeelest“ sai kokko pant, üle tuhandõ allkirä kokko korat ja 22. aprillil riigikogo esimehele Hussari Laurilõ ka üle ant.

Samal pääväl, ku petitsioon sai üle ant, sai mi viil kokko ka Kagu-Eesti tugirühmäga. 17. juunil sai osa võet ka riigikogo kultuurikomisjoni tüüst, koh üteh võro ja mulkõ esindüsega saisisi lõunaeesti piirkunnakeele hüä tervüse iist. Ja sis 10. oktoobril sai seto esindüsega käütis Tarvastuh, Mulgi lipu pääväl, koh hõigati vällä ka mulkõ vahtsõnõ päävanõmb.

Täämbätsel aol om väega tähtsä, õt ku inemisõ', asutus vai firma tahtva' hindä tavaari müvvä' vai õt näide helü kavvõmbahe kuulda' olõsi, sis tulõ olla' sotsiaalmeediah. Tahami mi taad vai taha-ai, a ilmaelo ja tegemisi' omma' parhillatsõl aol netti lännu'. Nii sai mu puult ka Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogolõ tettüs uma molõraamat, koh omma' õgasagamatsõ' postitusõ' kongressi tegemisist ja käumisist.

3. novembril kutsi ma kokko Vanõmbidõ Kogo kuuholõki, koh tei ülekaehhusõ kongressi tegemisist ja mi sortõ vällä vahtsõ päävanõmba. Sis pääle tuud küüsse Vabarna Jane mu käest vällä: „Kas no' om sul ka tsuutkõnõ kergemb tunnõh?“ „Jah, ütli ma“!

Muidogi om tsuutkõnõ kergemb, selle õt õgal asaaajamisõl,

Rahasepä Rainer latsõlatsõga.

Virro Kersti pilt

ku sa tüüd süämega tiit, võtva' juuskmisõ' aigu ummi tegemisi ku ka perre kõrvalt. Pallõ tossu, jassu ja aigu omgi aastaga joosul mul lännu petitsiooniga üteh tulnu asaaajamisõ pääle (nii inne ku peräst petitsiooni). Ma arva, õt teno hüäle kuuhtüüle Võrokõisi Kongressi Vanõmbidõ Kogoga (ma mõtlõ päävanõmbit Kauksi Üllet ja Kuuba Rainerit), õt mi keväja petitsiooni tei, sis ma julgõ arvada', õt tuuperäst omgi meil täämbä võimalus rahvastikuregistrih uma imäkeelest märki' pääle eesti keele viil ka seto, võro, mulgi vai tarto keele'. Ja nii ma olõ arvanu inne ja arva ka edespidi, õt ku määnegi asi

vai murõh su hingekeesele hallu tege vai rahu anna-ai, siis tulõgi asjust kõnõlda'. Asjust tulõ kõnõlda' ausalt ja julgõhõ, a mitte lämminõd vai ilosat juttu aia'. Nii joht tohi-i.

Päävanõmbast olõminõ om andnu mullõ väega hüä' kogõmusõ' vedosnikuna ku ka pallo vahtsit tutvut. Hüä' miil om olnu tutvast saia' keeletiidläse Lindströmi Liinaga, vedosniku Kuuba Raineri ja Visteri Kallega. Vahtsõst ammõtist olõ ka pallõ opnu, nii Setomaa ku ka kongressi kotsilõ ja õoo kõik om väega hüä kogõmus.

Ma olõ kõõst süämest tenolik inemisilõ, kiä' hinasõ' kuuhtüüd ja saiswa' kuku seto keele,

kultuuri ja inemisi iist.

Vahtsõlõ päävanõmbalõ Sarvõ Öiõlõ soovi ma jassu, kimmäst miilt ja hüvvä tervüst. Tsihi' omma' jo aastakkõ paigah ja ma arva, õt Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo om aastaga joosul joudsalt edesi lännu ja hõste pildih olnu – no' tulõ minnä' kimmält õnnõ edesi.

Hüä' seto! Pallõ kõõst süämest, õt ti võtasi' aokõsõ ja lääsi' lehe pääle rahvastikuregister.ee. Ku eis' mõista-ai, sis küüske' julgõhõ ummi latsi vai latsilatsi käest, kuis tuu asi käi, ja märke' ar', õt seto kiil om su imäkiil. Ma lätsi suurõ rõõmoga ka eis' saidi pääle ja ai taa asä kõrda. Teke' tii' kah!

Vällä tull' põhalik raamat Petserimaast

NASSARI ELVI

MÄLESTÜSTE PETSERIMAA.

Pia 30 aastat tagasi kirof Mikidämäe miis Reissar Leo raamadu Setomaast läbi aas-tasadado. Setomaa om tiidäki' suurõmb ku par-hillatsõ Setomaa valla sisse jääv maa. Seto-maa om setodõ maa, koh omma' kolma-havva aigu olnu' seto külä'. Viil 20. aastasaa algusõh oll' Hurda Jakobi perrä seto külli kokko 250. Parhillatsõl aol inämb „puhtit“ õnnõ seto inemistõga külli olõ-i olõmahki, olõ-i siihõga Petseri- poolsõl Setomaal. Petseri maakund kaotõdi ar' 80 aastat tagasi, 1945. aasta jarvaanikuuh.

Viimädse 12 aasta joosul om Petserimaast mito raamatut kirotof. 2013. aastal and' Vananurmõ Ilmar vällä raamadu „Mu Petserimaa“, koh seeh kiränduslikkõ juttõ, arva-miisi ni kah näütemäng „Petserimaa igatsus“ (tuu põhäl tetti peräst samanimelinõ tiatri-tükk). Samalt kiränigult om viimätsil aastil vällä tulnu kah kats umast maast ja inemistõst mõotõf romaani – „Petserimaa taevahelgid“ (2022) ja „Petserimaa taevahelinad“ (2024). 2021. aastal näkk trükivalgust Helbi küläst peri seto juuriga koolioppaja ja muinsuskaitaja Lõhmusõ Viktori mälestüsteraat „Setomaa uhtorgude kallastelt 1950–1974“. Minevä aasta tull' vällä tandsuoppaja Torm-Kriisi Pireti hindä kot-silt kirotof raamat „Armastus nimega Petserimaa“, soo aasta aoluulasõ Kalsi Aldo kokko pant „Petserimaa elulooraamat“ ni peräkõrra Raudoja Ahto mäles-tüs-, reisi-, ni tiidmisõraamat nimega „Eesti ja vene vahel – minu lood Petserimaalt“.

Inne ku tuu viimäte ilmunu raamaduga edesi minnä', tasos ka nimmädä', õt Petserimaast olõ-i kirotanu' õnnõ seto' vai tšuhkna'. Pia kümme aastat tagasi näkk trükivalgust Petserimaa juuriga Tarto kirästaja Katajeva-Valgu Nadežda mäle-tüsteraat „Seal, kus ma sündis“. Raamatuh om kirotof huvitavalt umast elost vinne küläh ni kah kokkoputmistõst setodõga. Parhilla' om trüki jaost ettevalmstamisõl Laura kandist peri eestläse Riitsaare Ilmari mälestüsteraat.

Paistus, õt Petserimaad mälehtedäs, igätsetäs ja sal-litas (armastõdas). A' ka pelätäs. Pelätäs Vinne poolõ Petse-

Raudoja Ahto Saalesõ kalmistul haruldasõ keskaigsõ rõngasristi man.

Nassari Elvi pilt

rimaalõ sõita', selle õt tiia-i, kas vil saagi kodo tagasi.

EESTI JA VINNE VAHHÖL.

Olõ-s amki tuu aig, ku seto inemistõ käve' Petserihe ni Petseri-maalõ üle piiri lihtsustõf kõrda pite. Käüti sugulaissil vai sõb-rul koõtmah, umastõ kääpidõ pääl, poodist kaupä ostmah vai odavat massinakütüst too-mah. Arõndõdi ka kultuuri- ni ärialast ütistüüd. Radaja külä vestival „Perridõ kokkotulõk“ tõi setosit kokko siist- ni säält-puult. Pääl koroonataudi tulõ-kõit 2020 inämb säändsit kok-kosaamisi tulõ-s. 2022. aastal nakaä pääl Vinne-Ukraina suur võiklõminõ, seto' inämb Setomaa Petseri poolõ pääl julgõ-s sõita'. Nii omgi Petseri poolõ Setomaa jäänü' pallõd-õlõ õnnõ ilosast mälestüsest. Nii om kah Raudoja Ahtoga. Joba mito aastat tagasi nakaä tä ummi Petserimaaga köüdet mälestüisi kirja pandma, no' sis sai raamat kaasi vaihhõlõ. Imäkese kuulminõ minevä aasta suvõl tougas tuud mõtõht takast.

Seto Instituudi vedosnikku Ahtot tunnõ ma arvada' pia paarkümmend aastat. Või üldä', õt tä mõist tüüd tetä' kässiga ni pääga. Mõist katussit katta' ni olt tetä', kui vaia, sis kõnõlda', kirota' ja opada', ekskursioonõ vitä', uurmis- ja korjamistüüd tetä'. Tallinah vabaõhumuuseumih avit timä üles ehtä' seto talo.

Piä tunstama, õt õga ma kõigist timä kamandustõst ja tege-mistõst kah tiia-s. Tuust sai arvu pääl 367 leheküle piutusõ raamadu läbilugõmist. Ahto om kõva reisisell, suur tiidä'tahtja ni kõrraldaja. Imestä, kuis timä

saa inemistõga kipõstõ jutulõ ni hõste läbi. Imä puult setona om Ahto latsõiäh käünü' õks Mölla. Pikembä' käümisõ' seto ja vinne külli pite naki' pääl maaüli-kooli tudengina. Nii om timäl pia 30 aastat Petserimaaga köüdet mälestüisi ja tähelepanõkit.

Ahto käü-s säält õnnõ ütündä, hindäga kutsõ timä üteh ka Tarto seto seldsi nuuri, sõpru Eestist ni Soomõst. Nuid ütitsit käüke tetti veiga pallõ. Pildi pääl võeti hulga inemiisi, külli ni talokotussit, kirotof ülest inemiisi jutta. Tuu suurõ tüü iist tulõ meil kõigil olla' veiga tenolinõ, selle õt par-hillatsõl aol ommõ nii mõnõgi talokotusõ pääl õnnõ palas maa vai võso, küläinemisõ' omma' kannõt kalmõaida, elo-huunõ' lagonu', tsässona' rukka vaonu'. Või üldä', õt raamadu autor näkk ette tuud häõngut, pruumõ jõuda' Setomaal/Petserimaal õgalõ poolõ, ka Pihkva järve saari pääl.

PILTE PÄÄL OM AOLUGU. Üte-kokko inäp ku 230 pilti raama-tuh (kokko arvada' om nuid tuhandit) tutvustasõ' eri paiku ja inemiisi. Mõnõ' kotusõ' vai inemistõ' omma' mullõgi tutva'. Ahtolõ tulõ tetä' sükäv kumar-dus tuu iist, õt tä võtt' nii pal-lõ kävvü' ja üles märki' ja pil-distä', mõnõki' kalmuaia' kõrda tetä', setodõ kääpä' ilmarvõrku ülest panda'. Ülepiiri käümis-tõst sai arvada' hüä mito passi petsätit täüs. Ütehkuuh soomõ mehe Mäkeläise Tapioga sai Ahtol valmist veiga põhalik raamat tsässonidõst. Säält om trükit pilte ka Petseri-poolõ kabelikõisist, midä inämb kaema päse-i vai midä inämb alalõ olõki-i.

Pildistet om muudki ehitüs-kunsti, mia vaihhõpäält ar häõnü'. Nigu näütüsest pilt ütest Setomaa kõkõ vanõm-bast tsässonast Moona küläh. Raamatuh om ka üts pilt Petse-rih Tarto (Jurjevskaja) huulidsa nulgah olnu' verevidõst kirbt-sidõst tsaarialitsõst värehti-majast (pilt lk 73j), koh ilda-aigu eleti. Soo aasta Petserih kävveh tuud majakõist inämb olõ-s – oll' saanu aoluust.

Pallõ hüvvi pilte om Ahtol Petseri liina eestialitsist elo-huunist ja kaunistustõga ustõst. Eiski üts eestialinõ tulõkindlustusseltsi silt üte saraja sainah. Uutnu' pilti ka viil ütest huvitavast, või üldä' õt haruldasõst asast. Nimelt silti Kalevi-nimelitsõst huult-

sast (улица Калева). Säändse nimega huults oll' Setomaa pää-liinah olõmah vil säidse aastat tagasi. Vaest om vil parhillatsõ aoni. Liinah olõ-i inämb alalõ vinnealitsi kasarmuhuunit. Tuu maa-ala om nüüd maas-tõra käeh, säält om parhilla' väigokõnõ kekf ja pohomoolt-sidõ (jumalapallõjido) üümaja. Suur risonõ lump, innine valikraav (lk 72) om nüüd ilostõ puhtast tett, bussijaama iih ollõv muanõ plats kivvega ar' kimmütet.

UMA' SETO INEMISÕ: Pikem-bält om autor raamatuh kiro-tanu nuist abilistõst, kinkõlt tä sai tiidmist ja juhatust. Nuist omma' säält saanu' eismuudu, tähtsä' inemisõ'. Kirotof om näist nalälitsõlt ja suurõ poolõ-hoitmisõga. Juttu olõ-i õnnõ setodõst, om kah Petseri ees-tiaol ratsaväeh tiinnü vinne teedast Kiiviku Vassilist. Om Eestimaalt Setomaalõ elämä tulnu' tšuhknist – Saalesõ kergigutiinjäst Sipul Siinast ni Lap-kova külä „eesti tädist“ Olgast.

Mitmõgi raamatuh nimmät inemistõga olõ ma eis' treh-vanü vai sis tiia töistõ jutu perrä: Kosõlkast Piirimäe Anne, Pähnapuu Maarä ja tima poig Viitška (Viktor), mu kooli-veli; Kuusinitsast Kirvõ Niina, Saptjast Nimigu Leeni, Pod-gorast Külaveere Jaan, Makaruvast Lõokõsõ Milde, Petserist Liina Ladi, mu klassisõsara Valli esä, Korodissast peri Tallina seto Višnevi Miralda ja mitmõ' tõosõ'. Pokolduva küläh olõ kir-masõl kuulnu Moro Oltsi ilosat pillimängu. Oltsi tundsõ ka mu noorõmbat unokõist Hade Kal-jut, Trõnnõ külä pillimiist.

Mullõ miildü veiga kirotus Pähnapuu Viitškast, kiä oll' kah välitõiel mullõ tiidmistõandja (informant).

Viitška kõnõli veiga huvi-tavalt ja täl oll' pallõ tiid-mist Kosõlka küläst. Mälehtä, õt Viitška vindläsest naane nakaä jo mu poolõ veiga kõo-rildõ kaema – jutuajaminõ läts vahel naarulitsõst. Miilde tulõ mu sõsarõmehe Kooseri Viitška (kah Kosõlka miis) nalälinõ jutt tuust, kuis imä Maarä avit poiga kodotüüh. Ülesandõ lau-sõtõh tull' täütä' tühä' kotusõ', lünga'. Lausõ' eis' oll' säändse': Ku kell om saina pääl, sis om... (sainakell); ku kell om käe pääl, sis om... (käekell). Ku poig koo-lih imä oppusõl tett lausõ' ette lugi, sai klass nalja. Õga lausõ lõpõtus oll' tšurakõsõl ütte-

muudu: ... sis om kõik hõste. Lühko kooliharidusõga imä Maarä loogika perrä ollgi kõik hõste, ku kell om olõmah. Miä tuu vahet, kas aonäütjä om saina, lavva vai käe pääl. Raamatust saiõ tiidä', õt kooliveli matõti Pihkvahe, mitte Mölla.

Nimigu Leeni (Saptja Leeni) oll' nättüs umaette. Timä oll' ümbreroitja-jumalaineminõ ja nigu timä sõsarõtütär Hõrna Rieka kõnõli, püüsü-s Leeni kunagi üteh kotusõh kavva. Leeni oll' Jumalalõ mee perrä, käve kõvastõ kefkõhe ni pidi sagõhõhe paastu. Ku pallõl' Pühä Migulat vai Pühä Maarat, sis jää-s timä ilmahki tii pääl. Mõni massin õks pidi kinni. Mälehtä, õt Leenit oll' veiga huvitav kullõlda', ku kõnõli paastust ni paastusõõgest.

Kalingraadist (nigu tä eis' ütõl) käve tä õks suvõl kodo-küllä Saptjahe. Tahtsõ kah, õt saasi' õks kunagi Mölla matõf. Hingemineng tull' timäl Kali-ningraadih tütre man. A kuis kannat kadonukõsõ Mölla, nii kavvõ maa taadõ. Tull' tetä' kuulnu palotaminõ. A nüüd moodulinõ tuhastaminõ om veef vinne õigõusu perrä jo patt. Tull' vällä, õt Möla papp tahaki-s paabakõist matta'. Siski lõüdü Petserih üts vana preestri, kiä Leenit tundsõ, timmä avvust. Tuu oll' õnnõst nõuh, õt Leenikõsõ tuhk saa matõf uma suguvõsa kääpähe. Oll' nõuh palvusõ pidämä ni pühäligu' sõna' ar' lugõma. Nii saigi Leeni umma matussaida.

MIDÄ VIL SILMSSI. Raamadu omma' toimõndanu' Alu-mäe Helen ja Palmi Silvi, pil-di'-jutu' paika säädnü Lõõperi Priit, kaardi joonstanu Timuski Henry. Välläandmist omma' tuginu' Eesti Kultuurkapital ja Seto Kultuuri Fond. Raamadu vällänegeminõ om uhkõ, pildi' häälaadulitsõ', setokeelidsõ' ütlemisõ' joonõ all ar tõlgidu'. Ilosa' ja lammä' pühendüse' umastõlõ ja kõigilõ Petseri-maaga köüdet inemistõlõ jäie' silmä'.

Siski jäie' silmä ka mõnõ' via-kõsõ'. Raamadu lõpõtamisõga om arvada kipõst lännu', selle õt ku jutt olõsi kõrdapite vil üle kaet, olõsi' mõnigi viga jäänü' olõmalda'. Petseri liina vinne-keelinõ nimi olõ-i Печора (lk 57), а Печоры (mitmusõ vorm nimest koopta'). Pildi pääl om seto miis Hade Piitre, mitte Koolä (lk 110). Mõnõ küläni-mega om kah nii, õt mõnõh pai-gah üldäs üttemuudu, tõosõh tõistmuudu. Näütüsest mi kotoh ülti Kunidsakora, mitte Kunidsagoora, Miltsa, mitte Miltsõ. Hädä no tuust, a ku' raamadu autor eis' om rõhu-tanu' (lk 9), õt kohanimed on läbivalt setokeelsed /.../, mitte nagu ametnikud on kuskile kaardile või ametlikesse pabe-ritesse kandnud, sis pidänu tuust välläütlemisõst ka kim-mält kinni pidämä. Sis pidänu olõma Pihkva-Kuulja suur-tii, mitte Pihkva-Kulje (lk 181) suurtii.

Ku seto inemisõ' omma' manidu' nimmi pite seto moodu perrä, õt väärnimi om inne ristinimme, sis olõ-i tuud raamatuh järekindlalt tetti. Nii om tekstih (lk 113), õt muuse-umipidäja Ograjova ost' kang-sepp Peeter Osilt maja. Pidänu olõma Osi Peetrilt (Piitrelt).

Sama om seto küläinemistõ nimmiga kah leheküel 116 – seto nime' omma' säält kirotof eesti keelemoodu perrä.

Raamatuh om hüä nätä' tuud, õt kaasi sisekülgil päält saa üles lõüdä' kotusõ', min-kist om juttu. Algusõ päätükeh tulõ juttu Kosõlkast ja Ülejõõ küllist, olnu' siski loogilinõ, õt nuidõ kotustõ kaart võinu' olla' edimätse, mitte tagomatsõ kaasõ külge köüdet. Põhulik raamat om suurõ mahuga, täüs kotusõ- ja inemiisi nimmi – olnu' hüä, ku tagomaistõl lehe-külgil olnu' määnegi nimistü, õt tekstist hõlpsampa kedä vai ülest lõüdä'. Taa vast omgi raa-madu üts silmäjäävamb puu-dus, mia siski lugõmist sekä-i.

RAAMADU TÄHENDÜS. Petserimaast om kirotof üts veiga põhjalik raamat, midä om huvi-tav lukõ' nii seto inemistõl ku tšuhknil. Saa tiidä', kuis om olnu' setodõ elo, näide huunõ' ja ehtüse', kombõ' ni pühä'. Saa tiidä' ka vindläisi saajakombist. Saa pildi tuustki, kuis elli' Petserimaa „vana maailma“ inemistõ'. Saa halusat tiidmist, kuis aastasato Petserimaal olnu' seto külä' naki' tühäst jäämä, inemistõ' pagõma ni huunõ' rukka vaoma. Ja aimu saa tuustki, kuis kontrolljuun aigupite tihtsält trammi tõmmati ja üleikäüminõ kõõ rasõhõmbast läts.

Veiga hallusõ om pilt lehe-küel 314, koh Petsermäe Enn sais esäkotost pästet pühäpildi ja pühäserätiga. Kalli' mäles-tüsa' siski. Ku mi esä 2000. aastal Tsäältüv küläh esä-talo ar' pidi müümä ja Tar-tohe elämä minemä, jätt timä pühäse tallo maahha. Õigõusu-h om tiidminõ, õt pühäne kuulus majaga kokko, muu kraam inemiisiga. Esätalo uma pühäsega om vil alalõ.

Kõik, kiä' raamatut lugõva', saava' targõmbast mitmõhki mõttõh. Ja vaest johtu-i inämb säänest tšoudat asja, nigu oll' kümme aastat tagasi, ku kävemi Pihkva Ülikoolih Viljandi Kul-tuuriakadeemia tudengidõga seminaril. Tagasitii pääl Petserihe teimi saistussõ Irboska vabadussõa samba kotusõ man. Ahto oll' üteh ekskursioon-i juhina ja kõnõli, kuis tuu samba kotus vaihhõlõ ja puhastõdi. „Ei ole võimalik!“ hõigaä üts akadee-mia vilistlanõ-käsitüülinõ. „Kuidas selline sammass siia Venemaale sai!“ Tütrik usu-s, õt nii kavvõ vällä küündü kunagi Eesti piir.

Mu kimmäs soovtus om, õt kõik seto' ja Petserimaaga köüdet inemisõ' võisi' taa kalli sisuga raamadu hindäse kodo osta', jääs lukõ' kah ummilõ latsilõ ja latsõlatsilõ. Raamatut võidõ kinki' kah sugulaissilõ, õt nuilõ halgahtusi' miilde latsõ-põlv, kooliigä, uma koolimaja. Eestläisilgi om taad kimmähe huvitav lukõ'.

Hüäst raamatust saa õga-sugu tundit – rõõmu, kurbust, kahitsust, hõlahhust ni mui-dogi ka igätsüst. Tõõmeeli süä-mega kirotof raamat! Kõik jutu' ja pildi' tiidäki' maha-s autoril kaasi vaihhõlõ ja ma eis' arva, õt kõkõ paremb om, ku kutsudõ Raudoja Ahto kohegi kõnõ-lõmma, umma raamatut tut-vustamma ja pilte näütämmä. Pilte om timäl hulga ni miili-köütvit jutta Petserimaast jak-kus kah külät.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle,

tel 5656 9079, e-post: kauksiyille@gmail.com

Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Järvelilli Rein,

tel 504 6423, e-post: rein.jarvelill@setomaa.ee

Keeletoimõtaja Palmi Silvi

Seto keele tõlkja Sarvõ Õio

Külesäädmine Lõõpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Alumäe Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela,

Matvei Arvi, Sarvõ Õio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike,

Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyille@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitas külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ saata: rein.jarvelill@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Võru maakonna aasta isa on Heiki Kõomägi

Pühapäeval, 9. novembril Võru Kandles toimunud isadepäeva kontsert-aktusel „Ütehnuuhtn“ kuulutas Võrumaa Arenduskeskus välja Võru maakonna aasta isa 2025, kelleks on Setomaa vallas elav nelja lapse isa ja vanaisa Heiki Kõomägi.

KRISTI VALS

SA Võrumaa Arenduskeskus
kultuurispetsialist

Pidupäevale pühendatud kontsertaktusel kutsus Võrumaa Arenduskeskuse juhatuse liige Tiit Toots isasid üles rohkem end hoidma ning hoolima, sest isad on need, kes aitavad oma lastele luua turvalise kasvu- ja elukeskkonna.

„Vahel öeldakse, et laste kasvatamine on raske töö. Tõsi, on vahel keerulisi hetki, aga lastega koos kasvades on ka väga palju rõõmu,“ tõdes Toots. „Selleks et koosoldud hetki oleks võimalikult pikalt ja kaua, hoidke ennast ja hoolige endast. Võtke aega, et liukuda, tehke seda koos oma laste või lastelastega – seeläbi hoiate oma tervist, olete heaks eeskujuks oma lastele, samas loote ka häid koosoldud hetki. Head lapsed, hoidke oma isasid, mär-gake, kui ta vajab abi.“

Võru maakonna aasta isaks 2025 kuulutatud Setomaa vallas elav nelja lapse isa ning kuuekordne vanaisa Heiki Kõomägi on elus kandnud palju rolle: torulukksepp, piirivalvur, põllumees, jahimees ja leiutaja. Hommikul aitab ta üht last remondiga, päeval teist kolimi-

Võru maakonna aasta isa on Heiki Kõomägi.

Foto: Birgit Pettai

sega ja õhtul võtab kolmanda kooli juurest peale ning leiab ometi aega garaažis midagi leiutada. Tema jaoks tähendab rikkus aega koos perega, valmisolekut aidata ning väärtusi, mida rahaga ei mõoda.

Pärast 28 aastat Piusa piirivalvekordonis keskendub ta nüüd oma kirele, põllumajandusele. Koos pojaga harivad nad maad, üks elupõline põllumees ja teine mahepõllumees. Tema ümber pole ainult tema enda lapsed, vaid ka „lisalapsed“,

sõbrad ja endised kolleegid, kes teavad, et Heiki juurde võib alati tulla.

Tänavu esitati Võru maakonna aasta isa aunimetusele kokku viis kandidaati. Kõik tunnustatud isad said Võru maakonna omavalitsuse nimel tänukingi ja -kirja, kus seisab: „Isaks olemine on tohutu suur töö ja see nõuab Sinult palju, kuid ometi on see parim töö maailmas.“ Isasid õnnitlesid ka Võru linna ja Setomaa valla esindus.

Aasta isa tiitlit on Võru maakonnas välja antud alates 2005. aastast. Eelmisel aastal pälvis tiitli kolme lapse isa, vanaisa Kuldar Liira.

Kontsertaktusel, mille lavastas tantsujuht Maire Udras, esinesid rahvatantsurühm Viire, Võru valla Parksepa lasteaia mudilased, Parksepa Keskkooli 8.–11. klassi segarühm, Võru Gümnaasiumi tantsurühm Hopser, segarühm Hopser, Hopseri vilistlased ning segarühm Siisik.

Heameel Setomaa koolide lastevanematest ja kogukonnast

Esimene kolmandik kooliaastast saab peagi läbi. Selle lehenumbri ilmunise ajal ootavad direktori allkirja käskkirjad, millega avaldame trimestri lõpu tunnustust õpilastele. Seetõttu on võimalik vallalehe veergudel väljendada heameelt Setomaa koolide õpilaste vanemate ja aktiivsete kogukonna liikmete üle, kes on õppetegevusele hoogu lisanud. Novembris alustame ka kooli arengu kavandamist ning arengukava koostamiseks palusime appi asjatundjана MTÜ Hea Hariduskorraldus, kes saatis meile parima pakkumise arendustöös.

Sel sügisel pani koolide juhtkonda mõtisklema demograafiline probleem – üha enam kasvab vanemaealiste töötavate inimeste arv, laste sünd paraku sellele tõusule järele ei jõua. Samas jääb lastel üha harramaks side vanavanemate tarkusega, ometi on laps loomult uudishimulik ja iga põlvkond on palunud „kõnõlõ mukka, kuis vanal aol eleti!“. Lõime käed Meremäe ja Obinitsa seenioride eestvedajatega, et ka koolilapsed saaksid teada, kuidas vanal ajal ehk 70ndatel ja 80ndatel aastatel elati, ja et seeniorid saaksid jõudu- ja tervistmööda osa koolielust ja näeksid, mis tänapäeva lapsi huvitab. Juba esimene kohtumine oli viljakas: saime ühtmoodi aru, et ainult vahetu info jagamine loob paremad suhted ja annab tõese pildi koolielust. Kokku lepit ühised sündmused. Oleme arutanud koolis sedagi, kuidas veel paremini luua ka Mikitamäe koolilaste kokkupuudet nt hooldekodu asukate ja külakogukonnaga.

November hingedeajal on paslik aeg, et tähistada teemanädalat, mille kestel panime rõhku õpilaste, õpetajate, lastevanemate ja kohaliku kogukonna ühisele suhtlusele ja koostööle. Kogukonna liikmed käisid koolis ja õpilased tutvusid asutustes põnevate teemade ja tegevustega. Kogukonnapäevale sisse jäi ka lastevanemate koosolek, mis toimus kõikides õppekohtades samaaegselt. Heameel on, et osales kokku ligi poolsada lastevanemat, kes said ülevaate koolielu korraldusest, uuendustest riiklikes regulatsioonides, hoolekogu tööst ja arutasid ühiselt selle üle, mis teeb Setomaa koolide iga konkreetse õppekoha eriliseks. Obinitsa lastevanemate arvates on see kogukondlikkus, inimlikkus ja päriselulisus: head suhted, rahulik õppimise tempo ja usaldus. Mikitamäe lastevanemad tõstsid esile rohkemid põnevaid väljasõite, külalisesinejaid ja teemanädalaid, kogukonna kaasamist ja järjest suuremat tähelepanu seto kultuurile. Mikitamäel toodi esile ka liitklasside eelist – õpilased saavad kas korrata juba omandatud või õppida vanema klassi teemasid. Meremäe lastevanemad pidasid tähtsaks seda, et koolis väärtustatakse õpetajat: meil on pädevad, kogenud, nüüdis-

PILLE LIBLIK

Setomaa Koolide direktor

aegsed, loovad, hoolivad, pühendunud õpetajad, kes suhtlevad avatult lastevanematega, vähetähtis pole ka meesõpetajate suur osakaal. Omakultuuri õpe on Meremäel tuntav-nähtav seto keele ja kultuuri väärtustamisena visuaalselt ja suhtlemises. Värskas lastevanemad kiitsid uuendusmeelsust õpetajate tunnustamisel ja nende töö väärtustamisel, mitmekesiseid võimalusi, sh huvitegevuseks koostöös Setomaa noorsootöökusega. Väga oluline on see, et Setomaa gümnaasistid saavad omandada autojuhtimise õiguse ning õppetöös kasutada kooli sülearvuteid. Värskas on vanemad märganud, et unikaalne seto kultuuriruum on loimitud õppetöösse ja valdkondadesse. Südantsoojendav oli lugeda, et koolimaja on avatud aasta ringi nagu elu keskus: õhtuti ja nädalavahetusel treeningud, suvel laagrid jne.

Kõikides õppekohtades tõsteti esile väikesi klasse, mis jätab õpetajale aega iga õpilase jaoks kohandada õpet kooskõlas laste vajaduste ja eripäraga. Väike koolimaja on turvaline, toetav ja kogukondlik, seal jõuab tegeleda personaalselt iga õpilasega ja märkamata ei jää ükski õpilane ega probleem. Esile tõsteti seda, et kuigi koolihooned on hubased ja õdusad, vajavad nad remonti. Lisaks siseruumidele ja kaas- aegsele tehnikale väärtustavad lastevanemad ka õppekohtade turvalisi ja looduslähedasi õuealasid, lapsed saavad kasutada liikumissatraksioone. Väga tähtis on see, et muusikakool asub kooliga samas majas ehk pilliõppes saab osaleda iga laps, kes soovib.

Olen koolipere nimel südamest tänulik lastevanematele, kes koosolekul ja ühises arutelus osalesid. Lastevanemate koosolek saab olla üksiti ka lastevanemate koosviibimine. Loodan vanemaid arvu-kalt kohata laatadel, kus oma tooteid tutvustavad meie oma õpilasfirmad, koolikohvikutes ja sündmustel, mida pakume peagi algaval jõuluaial. Ja loomulikult on kõik vanemad ja kogukonna liikmed väga oodatud kaasa rääkima kooli arengukava aruteludel.

Õppida on ikka täitsa vahva

Viis aastat tagasi alustas Setomaa vallas tööd üks omanäoline rühm. Elukestva õppe põhimõtet järgides olid tolleks ajaks Eestis loodud ja töötasid edukalt vanemate inimeste õpperühmad Tartus, Tallinnas, Pärnus, Narvas, Viljandis, Valgas ja mujalgi, rohkem kui tosinas kohas.

Setomaa valla eakad liitusid Tartu Ülikooli ellu kutsutud elukestva õppimisega. Ettevõtmist hakati nimetama Väärrikate Ülikooliks. Meie ametlikult seda nime kasutada ei saanud, sest eeskirja järgi on nõue, et pidevalt käiks koos vähemalt 50 inimest (meil kõikus see arv 30–40 vahel). Esimene õppeaasta venis meil kahele kalendriaastale, sest COVID-19 tegi oma tempe ja plaanitud tööplaani elluviimine võttis aega. Esimesed lõpetajad said meil tunnistuse mais 2022.

26. septembril 2024 alustasime oma järjekordset õppe-

aastat teemaga „Eesti maksusüsteemi ABC“, lektoriks Elen Maimre (Maksuauditi osakonna üksuse juht). Oktoobrikuu teemaks oli „Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 ja Setomaa“. Teemat lahkas Annela Laaneots, koordinaator. Novembriks kokku lepitud lektor haigestus, arutasime oma piirkonna ja oma rühma edasise tegutsemise plaane-võimalusi. Detsembris õnnestus meil osa saada loengust ja praktilisest tööst tee-

mal „Idandid ja võrsed“. Läbi viijaks Reelika Maar Plantos OÜ-st.

Jaanuaris, juba aastal 2025 toimus loeng „Psühholoogilise esmaabi andmise põhimõtted – jõukohane oskus kõigile“ – ettekandjaks Helen Raja. Veebruariks oli meil planeeritud arutelu „Meie vald täna ja homme“ koos Setomaa valla juhtide ning osakondade spetsialistidega. Märtsis avanes võimalus kuulata Mare Kõivat,

Eakate Ülikooli ühispiit.

Foto: Kai-Epp Kübarsepp-Tolga

Eesti-uuringute tippkeskuse juhti, teemal „Meie unenäod, mida nad tähendavad?“ Aprillis saime teada uut „Andmekaitsest meie igapäevaelus“ (andmekaitse spetsialist Margery Roosimaa) ning kuulasime loengut „Eakate vastane vägi-vald – märka ja sekku!“. Lektoriks oli Sotsiaalkindlustusameti peaspetsialist Rita Kaasik.

Õppeaasta lõpetamine toimus 29. mail. Vallavanem Raul Kudre, vallavolikogu esimees Urmas Sarja ja Tiit Toots Võrumaa Arenduskeskusest õnnitlesid lõpetajaid. Tegime kokkuvõtte kuuldust-tehtust, saime kätte lõputunnistused, neid anti seekord välja 41.

Tunnistuse said need, kes olid osalenud üle poole üritustel. Kui lugeda osalejad kokku õppeaasta peale, siis saaksime 240 inimese ringis.

Indu, jõudu ja edu uueks, 2025/26. õppeaastaks!

VELLO JÜRIÕÖ

Setomaa vallavolikogu valimistulemused: Ühine Setomaa võitis, volikogus 9 mandaati

Setomaa vallas osales 2025. aasta kohalikel valimistel 1667 valijat 2618-st, osalusprotsent 63,7%. Kehtivaid hääli oli 1 658 ning kehtetuid 9. Volikogus on kokku 15 kohta; lihtkvoot oli 110,5333 ning valimiskünnis (5% kehtivatest häältest) 82,9 häält.

Tulemused nimekirja kaupa:

- **Valimisliit Ühine Setomaa** – 867 häält, 9 mandaati.
- **Valimisliit Uus Algu** – 240 häält, 2 mandaati.
- **EKRE – Eesti Konservatiivne Rahvaerakond** – 212 häält, 2 mandaati.
- **Eesti Keskerakond** – 184 häält, 2 mandaati.
- **Isamaa Erakond** – 75 häält, 0 mandaati (alla 5% künnise).
- **Valimisliit Meie Kodu** – 80 häält, 0 mandaati (alla 5% künnise).

Volikokku valitud kandidaadid

Mandaatide jaotus toimus võrdlusarvude alusel. Volikokku osutusid valituks järgmised kandidaadid (järjekorras vastavalt võrdlusarvudele):

- **Valimisliit Ühine Setomaa** (9 kohta): Urmas Sarja (90 häält), Piret Kase (88), Raul Kudre (73), Raivo Kunst (46) Imre Liivago (42), Lauri Mäesepp (36), Rein Kooser (36), Even Toomas (33), Aare Hörn (32).
- **Valimisliit Uus Algu** (2 kohta): Arno Vares (58), Kuldar Laanelind (55).
- **EKRE – Eesti Konservatiivne Rahvaerakond** (2 kohta): Karel Kõomägi (55), Lembit Lassik (46).
- **Eesti Keskerakond** (2 kohta): Mait Poolak (45), Jüri Saar (35).

Valimistulemused andsid selge mandaadi valimisliidule Ühine Setomaa

Tagasivaade kaheksa aasta tagustele sündmustele on vältimatu. Tookord olid nii mitmedki tänased häälekad kritiseerijad kategooriliselt vastu ühtse Setomaa valla loomisele. Ometi andis rahvas Setomaa valla tekkeks selge sõnumi läbi hääletuse ning seda joont on VL Ühine Setomaa oma tegevusega järjekindlalt hoidnud ja kinnistanud. Kinnitame jätkuvalt, et ühtne Setomaa on meie eesmärk. Soovime tegutseda positiivselt, mitte vastanduda ega kellegi ettevõtmisi pisendada.

Viimastel aastatel on vald teinud märkimisväärse arenguhüppe nii sisemiselt kui ka väliselt. Hetkel on käsil mitmed välisrahastusega projektid, sealhulgas Obinitsa aiasaaduste väärduskeskuse rajamine ning maakondlike turismi- ja tööstusalade arendamiseks toetuste taotlemine. Samuti oleme viimastel aastatel investeerinud valla kõikidesse piirkondadesse erinevates valdkondades.

Olulised on olnud ka sisemised ümberkorraldused. Suurimaks muutuseks on haridusvaldkonna põhjalik uuendamine: kogu korraldus ja õppe sisu on läbi vaadatud alusharidusest gümnaasiumini. Õppetöö jätkub kõigis senistes koolimajades, nüüd õppekohtade nime all, ning lisaks toimub õppetöö taas ka Obinitsas. Olukorras, kus mujal Eestis koole suletakse, on väike Setomaa vald avanud hoopis uue õppekoha. See töö jätkub. Me ei peaks kartma uusi ja pädevaid õpetajaid ning juhte, vaid pigem neid, kellel puudub asjatundlikkus ja siiras hool Setomaa käekäigu vastu.

Järgmise nelja aasta peamiseks sihtideks on haridusvaldkonna uuendusliku koostöö jätkamine ja koolihoonete renoveerimine, elamumajanduse edendamine – sealhulgas uute elamukruntide loomine ja korteriühistute toetamine –, ettevõtluse kasvu toetamine läbi toimiva taristu ning sotsiaalteenuste ja Setomaa hooldekodu arengu järjepidev jätkamine.

Praeguses keerulises julgeolekuolukorras on eriti oluline hoida valla ühtsust ja positiivset meelt. Valimisliit otsib lahendusi, mis viivad edasi, ning teeb kõik võimaliku uute arengute toetamiseks.

RAUL KUDRE,
vallavanem

Võru maakonna parim kerksuskeskus on Uusvada külamaja

Oktoobris lõppenud elanikkonnakaitsekuu raames viis Lõuna päästkeskus läbi konkursi regiooni kogukondade silmapaistvamate kerksuskeskuste väljaselgitamiseks.

Konkursil osalenud kerksuskeskused vaatas üle maakondlik komisjon, igast Lõuna-Eesti maakonnast valiti välja kõige kriisikindlam kogukonna kerksuskeskus.

2025. aasta kogukonna kerksuskeskusteks osutusid:

- **Holstre magasiat** (Viljandimaa)
- **Taevaskoja külakeskus** (Põlvamaa)
- **Meeri seltsimaja** (Tartumaa)
- **Sooru rahvamaja** (Valgamaa)
- **Uusvada külamaja** (Võrumaa)
- **Voore Tuletõrje Selts** (Jõgevamaa)

Tunnuslausega „Tegelikult on minul Liivimaa parim kriisikindlus!“ konkursi eesmärgiks on märgata ja tunnustada Lõuna-Eesti kogukondade kerksuskeskuste eestvedajaid ning neid tänada kriisivalmiduse arendamise eest. Ühtlasi on see hea võimalus edasise kriisivalmidusealase koostöö kavandamiseks ja ka laiemalt kriisiteadlikkuse tõstmiseks.

Kerksuskeskus on koht, kus ükskõik mis kriisi ajal saavad inimesed abi, nõu ja infot. Lõuna päästkeskuse ennetusbüroo juhataja Arvi Uus-

Uusvada kerksuskeskus.

Foto: Rein Järvelli

talul sõnul on külanemad ja teised kogukondade eestvedajad teinud tänuväärset tööd selliste kohtade ettevalmistamisel, kust piirkonna inimesed, aga ka mujalt tulnud saavad suure kriisi korral abi.

„Paljud inimesed pole veel kerksuskeskuse mõistega harjunud, ehk saavad läbi meie algatuse inimesed selle mõistega laiemalt tuttavaks. Ja loo-

detavasti muutub ka kerksuskeskuste tunnustamine ja sädeinimeste märkamine iga-aastaseks traditsiooniks, mis laieneb üle Eesti,“ ütles Uustalu.

Iga Lõuna-Eesti maakonna parim kogukonna kerksuskeskus saab auhinnaks ja kriisivalmiduse võimestamiseks kriisitoidukasti, gaasiga matkapliidi ja seinaplaadi kirjaga „Maa-

konna 2025. aasta kogukonna kerksuskeskus“. Uusvada külamaja tunnustus ja aasta kogukonna kerksuskeskuse tiitel anti üle 11. novembril nahtsi-päeva tähistamisel Uusvadas.

Kerksuskeskuste kohta saab lähemalt lugeda <https://www.rescue.ee/et/kerksuskeskus>.

MARJE PADDAR

Lõuna päästkeskuse kommunikatsioonijuht

Laane detailplaneeringu algatamine

Setomaa Vallavalitsus algatas 5. novembril Värska alevikus Laane detailplaneeringu ning jättis algatamata keskkonnamõju strateegilise hindamise. Detailplaneeringu alaks on Värska alevikus Pikk tn 30 (katastritunnus 93401:003:0069) ja osaliselt Lasteaia tn 2 (katastritunnus 93401:003:0050), Laane tee 5 (katastritunnus 93401:003:0017) ning Laane tee 9 (katastritunnus 93401:003:0122) maaüksused. Planeeritava ala pindala on 2,6 hektarit. Detailplaneeringu koostamise kohustus tuleneb planeerimisest 125-st.

Detailplaneeringu koostamise eesmärgiks on planeeringuala elamukruntideks jaotamine, krundi hoonestusala määramine, krundi ehitusoi-

guse määramine, detailplaneeringu kohustuslike hoonete ja rajatiste toimimiseks vajalike ehitiste, sealhulgas tehnovõrkude ja -rajatiste ning avalikule teele juurdepääsuteede võimaliku asukoha määramine, ehitise ehituslike tingimuste määramine ning muud planeerimisest tulenevad ja planeeringu lahendust puudutavad tingimused.

Laane detailplaneeringuga ei kavandata keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhimissüsteemi seaduse (edaspidi KeHJS) § 6 lõikes 1 nimetatud olulise keskkonnamõjuga tegevusi ega muud olulise keskkonnamõjuga ehitustegevust, millega kaasneks keskkonnamõju kahjustamist, sh vee, pinnase, õhu saastamist.

Setomaa Vallavalitsus

Talumuuseumis alustas tööd maatõugu lehm Aada

Värska Talumuuseumi laudas on uus elanik – rahuliku loomuga maatõugu lehm Aada.

MARJE LINNUS

Värska Talumuuseumi perenaine, pärimuskultuuri pedagoog

MARGERY ROOSIMAA

Tartu Rakendusliku Kolledži turismi-korralduse eriala tudeng ja praktikant Setomaa Muuseumides

Aadast saab oluline osa muuseumi elust ja haridusprogrammidest, sest tänu temale saab juba järgmisel aastal pakkuda haridusprogrammi „Piimast sõirani“, kus kasutatakse oma kohalikku toorainet.

Programmis saavad osalejad teada, kuidas piim jõuab laudast meie toidulauale. Õpitoa praktilises osas separeeritakse piima, valmistatakse kohupiima, keedetakse sõira ja tehakse võid. Soovi korral on võimalik osaleda ka lühemates õpitubades, kus keskendutakse vaid ühele osale – näiteks sõira valmistamisele, või tegemisele või kohupiimapiruka küpsetamisele.

Nüüd on muuseumil võimalik pakkuda oma lehma pii-

Aada hakkab muuseumis täitma tähtsat rolli. Foto: Eneli Liivat

mast valmistatud geograafilise tähisega sõira, tutvustades osalejatele, mida see tähis tähendab ning kuidas piim, kohupiim ja sõir on seotud Setomaa ja Vana-Võromaa traditsioonidega.

Geograafilise tähisega toote „Sõir“ valmistamiseks kasutatakse tooraine peab pärinema määratletud piirkonnast ning kõik peamised tootmisetapid – piima lüpsmine, kohupiima val-

mistamine ja sõira keetmine – toimuvad samuti samas piirkonnas. Nii saavad haridusprogrammis osalejad näha ja mõista ehtsa kohaliku toidupärandi väärtust.

Seto Tsäimaja, kus külalistele pakutakse kohalikku sõira, saab nüüd valmistada seda oma toorainest – just Aada piimast. Kui tekib piima ülejääk, on ka kogukonna liikmetel võimalik soetada värsket talupiima.

Lehma ja vajaliku inventari (lüpsimasin, piimajahuti, koorelahutaja) soetamine toimus Setomaa programmis projekti „Setomaa Muuseumide muuseumiprogrammide arendamiseks ja osutamiseks vajaliku lehma ja inventari soetamine“ raames. Projekti elluviimise aeg oli 1. märtsist 2024 kuni 31. oktoobrini 2025.

Projekti eesmärk on tugevdada Setomaa Muuseumide rolli piirkonna toidukultuuri ja traditsiooniliste elatusviiside hoidjana. Sõir, mis on Setomaa ja Vana-Võromaa toidupärandi üks tunnuseid, saab nüüd valmistatud autentsel alustel – oma toorainest ja tänapäevastele toidukäitlemise standarditele vastavate vahenditega.

Praegu on Aada tiine ning vasika sündi oodatakse 2025. aasta novembris. Piima hakatakse haridusprogrammis kasutama 2026. aasta teises kvartalis, mil algab ka uute programmide ja õpitubade aktiivne turundus. Täpsema info saamiseks võta ühendust myyk@setomaa.ee või telefonil 505 4673.

Suurim rõõm on see, et nüüd saame näidata lastele ja noortele, kust piim tuleb ja kuidas sellest saab midagi nii erilist nagu sõir.

Perearst: iga-aastane vaktsineerimine pakub parimat kaitset viirushaiguste vastu

Viirushaigused, sh gripp ja COVID-19, levivad Eestis igal aastal laialdaselt ning võivad põhjustada tõsiseid terviseprobleeme. Gripi puhul on eriti ohustatud väikelapsed, riskihaigustega noored, lapseootel naised, üle 60-aastased inimesed ja hooldekodu elanikud, kellel on suurem risk raskest haigestumisest ja tüsistustest tekkeks. Perearst Aune Rehema sõnul on just sügis aeg, mil viirushaigused hakkavad taas levima ning haigestumine suureneb märgatavalt. Seetõttu tasub juba varakult mõelda kaitsele nii gripi kui ka COVID-19 vastu.

Rehema sõnul pole COVID kuhugi kadunud ja ka gripp on tasapisi kohale jõudnud. „Õnneks on praeguseks juba mitu nädalat olnud Eestis saadaval nii gripi- kui ka uuenenud koostisega COVID-19 vaktsiini ning suur osa soovijatest on oma kaitseüsti kätte saanud,“ selgitas ta. Perearstikeskused pakuvad vaktsineerimist nii gripi kui ka COVID-19 vastu.

Vaktsineerimisele võiks mõelda ka need, kes ei kuulu riskirühma. „Gripp võib põhjustada kõrget palavikku, tugevat lihasvalu ja väsimust, mis jätab inimese mitmeks päevaks voodisse. Samuti ei ole välistatud tüsistused, näiteks kopsupõletik,“ rääkis Rehema.

Terviseameti andmetel oli gripivastase vaktsineerimisega hõlmatud Võru maakonnas eelmisel viirushooajal 11,2% ehk ligikaudu 2850 inimest. Üle 60-aastaste seas ulatus hõlmatus 26,0%-ni. Grippi haigestumus jäi maakonnas Eesti keskmisele tasemele, kuid vaktsineerimise tase oli madalam kui naabermaakondades. Eelmisel hooajal registreeriti Võru maakonnas ligi 570 gripi haigusjuhtu.

Eelmisel viirushooajal haigestus Eestis kokku ligi 47 000 inimest. Üle Eesti registreeriti eelmisel gripihooajal ligi

20 000 haigusjuhtu ehk umbes 30% rohkem kui aasta varem. Haiglaravi vajas üle 1600 inimese, kellest enam kui 200 vajas intensiivravi. Haiglara-vile sattus ka 340 alla 7-aastast last, sh üle 200 alla kahe aasta vanuse lapse. Gripi tõttu suri 107 inimest, ka üks väikelaps. Üle 90% gripi tõttu surnutest oli vaktsineerimata.

„Riskirühmadele mõeldud tasuta gripivaktsiin on praeguseks jõudnud perearstikeskustesse, vaktsineerimiskabinettidesse ja apteekidesse üle Eesti. Vaktsineerimiseks tuleb võtta ühendust oma perearstikeskusega või broneerida aeg raviasutuse kodulehe kaudu,“ selgitas Tervisekassa vaktsineerimise teenusejuht Hanna Jäe. „Oktoobri, novembri ja detsembri jooksul loome koostöös Tallinna linna ja teiste omavalitsustega ka mitmeid eelregistreerimiseta vaktsineerimise võimalusi. Riskirühma kuuluvatele inimestele saadame kodulähedaste vaktsineerimise võimaluste kohta ka sms-teavitusi.“

NB! Tervisekassa ei helista ega paku telefoni või SMS teel registreerimise võimalust ega suuna veebiaadressidele edasi klikkima.

Gripi riskirühmadele on vaktsineerimine tasuta. Võrumaal saab end gripi vastu vaktsineerida Melivas, Lõuna-Eesti Haiglas ning Kagukeskuse Südameapteegis. Raviasutuste kontaktid leiab vaktsineeri.ee/ lahen-vaktsineerima.

Gripivaktsiin on tasuta kuni 7-aastastele lastele, gripi riskirühma kuuluvatele alaealistele, lapseootel naistele, kõigile üle 60-aastastele ja hoolekandeaustuste elanikele. Inimestele, kes riskirühma ei kuulu, maksab gripivaktsiin kuni 30 eurot, sõltuvalt vaktsineerimisasutuse hinnakirjast.

Terviseamet

■ Rohkem infot: vaktsineeri.ee.

Vallateede talihooldus

Erateedel valla poolt tasuta lumetõrje teostamiseks peab olema esitatud vallale vastav avaldus. Avalduse saab esitada valla SPOKU keskkonnas.

Et lumetõrjetööd sujuksid tõrgeteta ning vältimaks tehnika lõhkumist ja kraavi vajumist, palume erateede omanikel tähistada kinnistul paiknevad teeservad, mahasõidud, truubid, ülesõidukohad (nt tokkidega, mille otsad on värvitud või helkurpaelaga seotud). Tähistada tuleks ka teeservades olevad väiksemad puud, põõsad, kivid, aiad jms, mis võivad tõrjetööde käigus kannatada saada või tehnikat lõhkuda. Märgistamata objektide kahjustumisel kannab kulud eratee omanik. Teeservadest tuleks võsa ja ülekasvanud puud piirata vähemalt 3,5 m kõrguselt, et hoida ära lumetõrjetehnika kahjustamine. Kohalik omavalitsus ei korralda lumelükkamist ega muud talihooldust erateedel juhul, kui teele on paigaldatud sõitu keelav liiklusmärk (märk nr 311), sissesõitu keelav liiklusmärk (märk nr 331) või mõni muu edasisõitu keelav liiklusmärk või takistus. Teavitussilt „Eratee“ ei ole sissesõitu keelav märk. Palume liiklusmärgid eemaldada või märkidele peale panna kilekott, et teostataks lumelükkamist.

Info lumetõrje teostamise vajaduse kohta esitada majandusspetsialist Viljo Randojale (tel 506 3225, e-post: viljo.randoja@setomaa.ee).

VILJO RANDOJA, valla majandusspetsialist

Lumetõrje teostajad Setomaa valla kohalikel teedel

Piirkond	Teostaja	Kontaktisik	Telefon
Värska aleviku teed	Setomaa Haldus OÜ	Raul Lepp	518 3557
Värska aleviku tänavad	Kagukolle OÜ	Mati Murutoom	503 0235
Velna ja Väike-Rõsna	Vassjok OÜ	Vaido Uiibo	5340 7127
Treski ja Tonja	Mäe Põldur OÜ	Mait Poolak	5691 8977
Saatse ja Korela	Tammepõllu Agro OÜ	Kaupo Kikamägi	5661 2369
Nedsaja ja Kolodavitsa	Jüri Saar FIE	Jüri Saar	504 6116
Mikitamäe ja Rõsna	Toomas Toobre FIE	Toomas Toobre	5190 6684
Võõpsu ja Lüübnitsa	Mäe Põldur OÜ	Mait Poolak	5691 8977
Niitsiku ja Karisilla	Niitmisteenus OÜ	Kalmer Kütisaar	514 1270
Härma ja Hilana	Alametsa Agro OÜ	Priit Kunnus	5396 4102
Obinita ja Rokina	Taluveis OÜ	Tauri Talumees	5333 9877
Piusa ja Veretinä	Müüri Talu OÜ	Kristo Luik	5622 5753
Meremäe ja Uusvada	JH Veod OÜ	Janar Hain	5667 2379
Olehkova ja Kuigõ	JH Veod OÜ	Janar Hain	5667 2379
Miikse ja Kalatsova	Vassjok OÜ	Vaido Uiibo	5340 7127
Tsirgu	Vassjok OÜ	Vaido Uiibo	5340 7127
Luhamaa	M.A. OÜ	Keit Kukkk	525 6044

TERVISEKASSA

GRIPIVAKTSIIN KAITSEB RISKIRÜHMASID TASUTA

VAKTSINEERI.EE

Valla ürituste ja sündmuste kalender täieneb pidevalt ning on kättesaadav <https://kultuurikava.ee>

Kas noorte heaolu on ühe inimese ettevõtmine või vajab noor toetavat keskkonda?

Tänapäeva ühiskonnas räägitakse palju iseseisvusest ja eneseleidmisest. Sageli kõlab mõte, et igaüks on oma õnne sepp ning noor peaks ise oma eluga hakkama saama. Selline mõtteviis rõhutab vastutust ja iseseisvust, mis on kahtlemata vajalikud omadused täiskasvanuks saamisel. Kuid kas noor inimene peab tõesti kõigega üksi toime tulema?

TRIINU ARUND

Setomaa valla noorte heaolu spetsialist

Ühelt poolt on loomulik, et noored tahavad ise otsustada ja oma elu kujundada, see on oluline osa täiskasvanuks kasvamise protsessist. Samas võib liigne surve iseseisvusele panna noore tundma, et ta peab alati kõigega hakkama saama, isegi siis, kui tal on raske. Kui noor ei julge abi küsida või tunneb, et teda ei mõisteta, võivad pinged kuhjuda. Sellest tekivadki sageli probleemid nagu ärevus, läbipõlemine, sõltuvuskäitumine või huvi kadumine kooli ja ühiskonna vastu.

Just seetõttu on oluline, et noorel oleks ümber toetav keskkond ja hooliv kogukond, perekond, sõbrad, õpetajad, noorsootöötajad ja teised täiskasvanud, kes aitavad suunda leida ja toetavad siis, kui noorel endal jõud raugeb. Kui need inimesed ja institutsioonid teevad koostööd, tekib turvaline ja hooliv keskkond, kus noor saab kasvada enesekindlaks ja tegusaks inimeseks. Selline võrgustik ei paku noorele mitte ainult abi probleemide korral, vaid loob ka võimalusi osalemiseks, õppimiseks ja oma tugevuste avastamiseks. Regulaarne kohtumine annab ennetustöövõrgustikule järjepidevuse ja usalduse. Pidev suhtlus loob eeldused selleks, et eri valdkondade

spetsialistid, olgu need haridus-, sotsiaal-, tervishoiu- või noorsootöövaldkonnast, hoiaksid ühist ülevaadet olukorrast ning mõistaksid üksteise rolli ja vastutust. Regulaarne koostöö ei ole pelgalt administratiivne, vaid oluline töövahend, mis võimaldab hinnata tehtud tegevuste mõju, märgata muutusi ning kohandada lähenemist vastavalt noorte ja perede vajadustele.

Kui koostöö toimub vaid juhuslikult või reageerivalt, kaob tervikpilt. Sellisel juhul tegutsevad spetsialistid justkui eraldi suundades, igaüks oma valdkonna piirides, teadmata, milliseid samme teised on juba astunud. Nii suureneb oht, et laps või noor jääb erinevate süsteemide vahele: probleemid jäävad märkamata või hakatakse nendega tegelema alles siis, kui olukord on juba kriitiline. Ennetustöö olemuslik eesmärk, varajane märkamine ja toetus, kaotab seeläbi oma tähenduse.

Lisaks on võrgustiku regulaarsus oluline ka spetsialistide endi toetamiseks. Üksteisega kogemuste jagamine, nõu küsimine ja tagasiside saamine tugevdavad professionaalsust ning vähendavad läbipõlemise riski. Koostöövõrgustik loob ühtse väärtusruumi, kus iga osaleja tunneb, et tema panus loeb ning ühine eesmärk on noorte heaolu.

Setomaa koolinoored alustamas uut kooliaastat 2025/2026.

Foto: Reigo Teervalt

Setomaa vallas on loodud ennetustöövõrgustik, mis on süsteemne ja läbimõeldud viis toetada noori, kes võivad olla riskis haridusteelt väljalangemise või toimetulekuraskuste tõttu. Võrgustiku peamine eesmärk on suurendada koolide suutlikkust pakkuda ebasoodsas olukorras olevatele noortele sihipäraseid tugitegevusi ning luua keskkond, kus iga noor saab tunda, et tema areng ja heaolu on väärtustatud. Tegemist ei ole üksnes tugistruktuuriga, vaid tervikliku koostöömudeliga, mis seob omavahel koolid, kohaliku omavalitsuse, noorsootöötajad ja tugispetsialistid. Võrgustiku alusväärtusteks on noore sisemise motivatsiooni tõstmine ja kaasava hariduse põhimõtete järgimine.

See tähendab, et iga noor vajab ja väärib individuaalset lähenemist, võimalust teha valikuid, võtta vastutust ning kogeda edu. Selline lähenemine aitab noorel kujundada sisemise usalduse enda võimete vastu ning soodustab muutusi, mis toetavad tema toimetulekut nii koolis kui ka igapäevaelus. Oluline on mõista, et motivatsioon ei teki väljastpoolt, vaid kasvab läbi positiivse kogemuse ja toetuse, mida ümbritsev keskkond pakub.

Ennetustöö koostöömudelil on selgelt eristatud kaks tasandit. Esimene tasand keskendub varajasele märkamisele ja esmasole sekumisele. Siin on võtmeroll koolil ja piirkondlikul tugivõrgustikul, kes koostab õpilasest lähtuva tegevusplaani

ning suunab õpetajaid ja klassijuhatajaid toetavate meetmete rakendamisel. Teine tasand toob mängu kohaliku omavalitsuse spetsialistid, kes nõustavad, koordineerivad ning korraldavad täiendavaid tugiteenuseid. See tagab, et tuge vajav noor ei jää süsteemide vahele, vaid saab terviklikku abi nii haridusteel püsimiseks kui ka ellu naasmiseks, kui õpingud on mingil põhjusel katkenud.

Analüütiliselt vaadates on selle mudeli tugevuseks süsteemsus ja järjepidevus. Tugitegevused ei toimu juhuslikult ega reageerivalt, vaid on osa laiemast strateegiast, kus iga osapool teab oma rolli ja vastutust. Kolm põhialust, süsteemsus, ühtne tugimeeskond ja individualiseeritud lähenemine,

tagavad, et noore toetamine on teadlik, eesmärgipärane ja tulemuslik. Hoolimata koostatud mudelist ning kirjapandud rollidest ja ülesannetest, on tänaseks ikkagi väljakutseks tagada, et koostöö ei jääks formaalseks, vaid oleks sisuline ja toimiks igapäevases praktikas. Üha keerulisemaks on muutunud selgitada, et regulaarne suhtlus ja usaldus osapoolte vahel on koostöömudeli kestvuse alus. Kui võrgustiku koostöö on järjepidev, saavad koolid kiiresti reageerida muutustele, hinnata tegevuste mõju ning vajadusel korrigeerida suunda. Nii ei ole ennetustöö pelgalt probleemidele reageerimine, vaid teadlik investeering noore arengusse ja kogu kogukonna tulevikuks.

Kokkuvõttes võib öelda, et loodud Setomaa valla ennetustöömudel on oluline samm ühtse, hooliva ja tõendus põhise noorte toetussüsteemi kujundamisel. See loob võimaluse, et iga noor, sõltumata tema taustast või hetkeseisust, saab tuge, mis aitab tal püsida haridusteel, kasvada enesekindlaks ja osaleda aktiivselt ühiskonnas. Üksinda ükski spetsialist ei suuda tagada noorele piisavat tuge ja kohe kindlasti pole noorte heaolu ühe inimese ettevõtmine. Kuigi iga noor peab ise oma elu eest vastutama, on tal seda palju lihtsam teha siis, kui tema ümber on inimesed ja süsteemid, kes märkavad, kuulavad ja toetavad. Kogukond, kus noor saab abi ja julgustust, on vundament, millele ehitatakse üles nii enesekindlus kui ka tulevikus usaldus. Ainult koostöös sünnib tõeline heaolu mitte ainult noortele, vaid kogu ühiskonnale.

Korraldatud jäätmevedu Setomaa vallas alates 1. detsembrist 2025

Ühishanke tulemusel jätkab Setomaa vallas korraldatud jäätmevedu senine vedaja – Eesti Keskkonnateenused AS. Kontsessioonilepingu osapooled on Antsla, Rõuge, Rõpina ja Setomaa vallad ning Eesti Keskkonnateenused AS. Leping sõlmiti ühishanke „Korraldatud jäätmevedu 2024–2029” alusel. Uue lepingu kestus on 60 kuud.

Alates 1. detsembrist 2025 rakendub uuenenud jäätmeveo hinnakiri. Täpne info (tühjendushinnad, rendihinnad, lisateenused) on kättesaadav vedaja kodulehel rubriigis „Korraldatud jäätmevedu” ning vedaja avaldab hinnakirja ja veograafikute info oma veebis kogu lepingu kehtivuse ajal.

- Veeb: www.keskkonnateenused.ee → „Korraldatud jäätmevedu” / „Iseteenindus”
- Iseteeninduses saab vaadata lepingulist infot, tasuda arveid ning kontrollida veopäevi.

Kuidas suhelda jäätmevedajaga?

- Telefon: 738 6700
- E-post: klienditugi@keskkonnateenused.ee
- Veebivormid: „Võta meiega ühendust” – lepingu sõlmimine/muutmine, tühjenduse tellimine jms
- Iseteenindus: www.keskkonnateenused.ee (ülevaall paremal „Iseteenindus”) – leping, arved, veograafik
- Klienditeenindus kohapeal: Tähe 108, Tartu, E-R kella 9–17

Kuidas võlgnikuna käituda?

Võlgnikke on meie seas rohkem, kui seda arvata oskame. Üks, kaks, paariks loe! Iga kui mitmes meist on siis võlglane? Või kes üldse on võlglane laemas ja statistilises mõttes? See, kui maksame oma telefoniarve kaks päeva hiljem, ei ole ilus, sest tegijal ju ikka juhtub. Ühelt poolt oleme võlgnikud teenust osutava ettevõtte ees, kuid võlgnike statistikas me sellisel juhul siiski tõenäoliselt veel ei kajastu. „Päriselt” võlglasteks saab isik siis, kui maksamata arve või muu täitmata (rahaline) kohustus jõuab kas inkassofirma lauale või suisa kohtusse. Viimasel juhul on seis täitmata kohustusega juba päris halb. Tõenäoliselt teeb kohus ka väljamõistva otsuse ning ka nüüd on võlgnikul veel võimalus oma kohustus kohtu poolt ette antud tähtajal täita. Kui võlgnik seda siiski ei tee, annab võlausaldaja ehk sissenõudja kohtuotsuse edasi sundtäitmiseks kohtutäiturile. Väga sageli juhtub ka nii, et võlgnik kohtusse oma võlaasju arutama ei ilmu ja seetõttu teeb kohus tagaselja otsuse. Aga miks võlgnik kohtusse ei ilmu? Tõenäoliselt levib arvamus, et „kui ei ole inimest, ei saa olla ka prob-

HELEN RIVES

Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kantsler

leemi.” On ja kuidas veel! Tegemist on jaanalinneuefektiga, mis sellistes asjades ei toimi ja tekitab hoopis vastupidise efekti. Tõenäoliselt inimesed lihtsalt pelgavad ja lihtsam tundub probleemi eest põgeneda, kui seda asuda lahendama. Kui võlanõue on jõudnud juba täitemenetlusse ja võlgnik ei ole asunud võlaprobleemi lahendamiseks kohtutäituri poolt antud vabatahtliku täitmise tähtajal, arestib kohtutäitur võlgniku

pangakonto ja olemasolul ka muu vara.

Sageli kuuleb võlgnikelt, et nad ei ole saanud ühtegi teadet võlgade olemasolust, kohtumenetlusest ja täitemenetluse alustamisest. Paraku aga kohtutäitur ei tegutse nii, et keerutab kodus ruletti, kus on sees inimeste nimed, ja siis valib sealt ühe välja n-ö ohvriks ja võlgnikuks. Kohtutäitur, nagu nimigi juba ütleb, täidab peamiselt kohtu otsuseid. Juhul, kui isik on olukorras, kus tema suhtes on alustatud täitemenetlust, tuleb tal teha koostööd täituriga ja olla väga aus oma sissetulekute ja vara osas. Mingil juhul ei tohi eirata või vastu võtmata jätta kohtutäituri teateid, sh teadet täitemenetluse alustamise kohta – seal sisalduv informatsioon on võlgnikule äärmiselt oluline nii talle pakutava vabatahtliku täitmise võimaluse kui ka muu osas.

Eiramine, pea n-ö liiva alla peitmine ei aita ning võib tekitada hoopis hullemat olukorra – kohtutäitur arestib pangakonto(d) ja asub realiseerima võlgniku vara. Koostöö kohtutäituriga, palgaga mitte skemaatamine ja kõikide tulude ning varade avaldamine annab voi-

maluse, et täitemenetlus ei jää venima, sissenõudja saab oma raha võimalikult kiiresti kätte ja täitemenetlus konkreetse võlgnevuse osas lõpetatakse. Täitemenetlus on võlgnikule kallis teenus – võlgnik peab arvestama, et lisaks võlale tuleb tal tasuda ka täituritasud, mis suurendavad võlgnevust veelgi. Täitemenetlus lõpetatakse otsusega siis, kui kõik tasud, sh ka täituri tasud, on võlgniku poolt täielikult tasutud.

Sageli on inimestel aga rohkem kui üks võlgnevus. Kui need jõuavad täitemenetlusse, siis täidetakse nende arestimise järjekorras. Erandiks on elatise nõue, mis kuulub täitmisele esmajärjekorras. Seega, kui võlgniku rahalised vahendid ei võimalda kõiki võlgnevusi korraga tasuda, tasutakse need arestimise järjekorras.

Kõige parem ja odavam soovitus on muidugi mitte võlgu jääda. Kui aga võlad on juba tekkinud, siis tuleb asuda otsima lahendusi nende likvideerimiseks. Hea võimalus võlgnikule on kasutada võlanõustaja teenust. Võlanõustaja on professionaal, kes nõustab, juhendab ja aitab vältida või ennetada edasiste võlgade tekkimist.

2025. aastaga sükkus seto käsitüüh

Ku luudusõh om sükkus närvehtumisõ aig, sis seto käsitüüh om tuu aig hüä tarõhi tüüde ja tegemisi jaost. Soo sükkus, nii-üldä' paar perämäist kuud om olnu seto käsitüüh kipõ aig, om olnu nii opitarõsit, laatu, vilmi tegemisi ku muid ütitsit kuuholõmisi. Tulõva aastaga saa Seto Käsitüü Kogol 20 aastakka alostusõst, no' sügüsel't om paras aig säädä' vahtsit tsihte ja otsi' rahha juubeliaastagast.

KALA INGRIT

MTÜ Seto Käsitüü Kogo tegevjuht

Setodõ esindüs märdilaadol.

Seto Käsitüü Kogo kogo pildi'

Vallalõttet käsitüütalla pääväl ummi man.

Miä sis soo sükkus om olnu? 8. oktoobril umblimi pupõkõisi. Reidla Angela opas kõigilõ, kuis nõgla ja niidiga saa pupõ-maadiga nardsolõ illoš nägo ja kihä. Kõik pupõ' saiva' sälgä räbigu ja päähä päärräti, a õgaütel sai tüü valms ummamuudu. Oll' hüä ütehkuuh ummõlda' ja juttu aia'.

18. oktoobril teivä' Setomaal katõsa erisagamast tallo ja tarrõ uma' värehti' ja ussõ' vallalõ ja uutõsõva' kostilisi. Rahvast käve tuul pääväl müüdä Setomaad ütsjago. Oll' nuid, kiä' tahtsõ' nätä', kuis eletäs vai määndse' päälänigu välläpanõki' ommava' ülest säetü, ni olle ka säändsit, kiä' tahtsõva' midägi oppi' vai üteh osta'. Kõik pernaase' ja peremehe' olliva' pääväkesega rahu ja lepüti kokko, õt tulõva aastaga tulõ kah käsitüütalodõ värehti' vallalõ hoita'. Olõmi jo viis aastakka hoiganu' kavvõmbast inemesi koštma, õt siih

om seto käsitüü. Nüüd saimõ töösõl pääväl ummi inemestega kah kõik kotusõ' läbi kävvü'. Saimõ kaia', küüssü' ja imehtellä'. Aitumma tee, Sigre ja Ain Rikka Ivvani talost, Uusvada külätarõ rahvas, Meroosi naase' Meremäelt, Orava Kairi Seto Sulbi kaatsa- ja seebipoodist, Taarka Tarõ kõögikõnõ, Kriisa talo pernaane Ingrit ni Verska Kirävüü naase'.

Puulpühä oll' vallalõ viil ka Obinitsa muuseumitarõ, koh sai kaia' näpotüüd ja kotusõ pääl käve leelotaminõ.

Sügüse jaoh om õgal puul mitmit laato. Seto käsitüüd löüdse 1. novembril nahtsi-päävä laadol Verskah ja 6.–8. novembril märdilaadol

Talnah. Saa-ai üldä', õt inemestel rahha sukugi olõ-i. Õgal puul ostõtas õks midägi ja muidogi ka seto käsitüüd. Olku sis vahtsidõ rahvarõividõ tegemisõst mõni kangakõnõ, talvõst suka- vai kindapaar vai kogoni kingtüstest mõni seto mustriga asakõnõ.

Olli eis' kol' päivä Talnah laado pääl ja kitä nuid seto juuriga inemesi, kiä' ostva' märdilaadolõ piledi ja tulõva' Seto Käsitüü Kogo müüginulka. Mito aastakka olõ trehvanü näütüest teid, Ahvena Marika, Nassari Elvi, Veesaarõ Anne, Orasõ Villem jt. Õga aastaga om meil Setomaa välläpanõk märdilaadol ummamuudu. Ingrit tennäs timahava Kärneri

Üllet, Tullusõ Kajat, Mäe Kersitit, Tautsi Jakopit. Mi Seto Käsitüü Kogo müügikotus oll' kol' päivä rahvast täüs – näütsemi, kõnõlimi ja võtsõmi kõgo rahha vasta rõõmuga.

Soo sükkus om Verskah käümä lännü vuudriga jaki umblõminõ. Edimätsel kokkorjumiõl opas Jacobsoni Külli, kuis hinnäst mõõta' ja kuis õgaütel ihhõpote mõõtmisõ perrä maat valms tetä'. No' nakami rõivast lõikama ja jakikõsõlõ seto muudu ilostuisi säädä. Tiidä' om, õt 50–60 aastakka tagasi kandsõ nii mõnigi seto naane kitasniku pääl kirivät jakikõist ja tuu oll' muud, miä tuudi muialt Eestimaalt. Mi naka-i tuud jakikõist seto rõividõga

segämä, a opimi umblõma ni kannami muu rõivaga.

Septembrih läts Käsitüü Kogoh mito päivä aigu, õt säädä' ülest töökotusõ', õt võtta' vilmilindi pääle vahtsit vilme. Soo aastaga teime vilmi, miä oppas, kuis tetä' seto hõpõtüüd. Kaameraga tull' kotusõ pääle Raudkepi Einar ni ummi tiidmisi hõpõkraami tegemisõ man opsi' Riitsaarõ Evar ja Ilvese Reelika. Veiga om hüä miil, õt Youtube'ist saa nüüd kaia', kuis seto sõlõ pääle mustrit joonstada', kuis tetä' kaalakõrda ni hõpõnõpsi. Aitumma ka Setomaa Muuseumilõ, kiä and' lämmä tarõ ja võimalusõ vannõ ehtit pildstada'. Kitä ka Kudre Dorist, kiä pikäst vilmist

oppusõ jaost tähtsambä vällä korasõ.

Seto Käsitüü Kogoh om hulka inemisi nii Setomaalt ku välästuul valla piire, kiä' kõik tegevä' ni oppasõ' tegemä kimmäst käsitüüd. Tahami õks kõiki käsitüü inemesi ütte kõütä', õt õgaütel olõssi midägi timäle meeleperrä. Alostami jälki veebih kohvitarõdõ pidamisõga, õt saia' tiidä', midä kiäki taht, ni oodami vahtsit inemisi mi kampa. Kae' säält Internetist www.kogo.seto.ee mi tegemisi ni ku sullõ meelüs käsivai näpotüü, sis kirotä' ja tulõ kampa.

Teeme' ütehkuuh elo Setomaal ilosambast, parembast ni rõõmsambast.

Kriimsilmä ütesä ammetit

6. Pagar-kondiitrikuul 1994–1996

OJAMETSA LEA

Keskküul oll' lõpõtõt, suvõl sai väikest viisi tüüd proomitus, aig läts ku välgüisahvätüs ni ollgi septembri käeh. Ütstõist aastakka olli septembrih kuuli lännü. Mullõ tuu miildü. Kooli-aastaga algus. Kõik oll' vahtsõnõ. Koolimajah hõlõsi värskõ värmi hõngu. Jagati vahtsõ' raamadü, vahtsõ' vihigu'. Hingeh pakitsi kannahatamatus tarkusõ perrä. A vot soo aastaga oll' mul iih aastak kotoh olla' ni hõstõ perrä kaia', kohe vai midä edesi opma minnä'. Kas dekoratsiooni vai hoops midä muud. Säane oll' mu plaan.

A nuu' paar edimäst nädälit kotoh nakaš mul nii ulliveiga ikäv, õt mõista-s kui olla' vai midä õigõhe tetäki'. Sis poolõ septembri pääl tull' klassisõsar mullõ küllä, tä oll' lännü Tartõhe pagar-kondiitrist opma. Kõnõli mullõ, õt näil sääl om kotussit viil vallalõ, ku kiä piassi tahtma mano tulla'. Õt võipolla' ma taha!

Mu igävüst tundvah pääh naksi' tiirutama velenaase tetti küpsise', besee', kringli'. Tä oll'

kondiitrinä aameti' ja alahti olli' meil kotoh lavva pääl maitsva' maiusõ'. Vahel keerudi besee'küpsist sõrmi vaihõl ja mõtli, kuimuudu säane siiruviirulinõ maius küll tettü om. Tahtsõ jo esiki' mõista' tetä' säätsit magusit hõrgutisi. No' oll' käeh võimalus tuu tiidä' saia'. Nii sis saigi ma Tartõhe pagar-kondiitri kuuli, täüsop-pusõlõ, katõst aastagast. Dekoratatsioonikooli plaani ka viil maahha mata-as, sinnä' õs olõ' jo ka õga aastak vastavõtmistki.

Lätsi sis kohalõ, tiidmälä, mis minnu sääl iih uut. Elämä asutõdi minnu ühiselamuh aastak iihpuul olõva tütriguga ütte tarrõ. Edimäne üteheläminõ töösõ, võõra inemisõga. Kõik klapsõ hõstõ. Mi arodi uma' plaani' ni mõttõ' umavaihol läbi ja sis otsusti, kuis tetä' vai kes midä tege. Niimuudu sai' kõik tegemisõ' arotõdus ja ütine arotaminõ ja plaanipidaminõ tundu mullõ nii õigõ ja õt nii saagi õnnõ olla'. A mille-

Ojametsa Lea. Eräkogo pilt

giperäst uma illatsõmbah eloh ei olõ' ma säänest läbisaamist inämp kohanu, ku oll' mu edimäts aastä tarõkaaslasõga.

Koolih anti mullõ opilaspilet ni kats valgõt kitlit ja päämüts praktikatundõ jaost. Muud midägi õs anda'. Klassih oll' meid üle katõkümne opilasõ. Kõik tarkus tull' esi' ploknotti üles kirotä', midä oppaja tundõ viisi selet. Mitmõ erivärmi pastakaga, süsteemi perrä, selgelt ja sopõrdamalda. Üteldi, õt konspekt. Miilde tulli' vele kirotõdu kokakooli vihigu' kotoh, kost ma süvvä' tegemä opõ. Sääl oll' vihigu kõrrapidamisõ hindõ' pia kõik viie'. Ma sis proomõ ka õks niimuudu selgehe kirotä', õt esi' ka viie' saasi'. Nuid konspekte sai kooli joosul ütsjago kokko kirotõdus,

õga ainõ kotsilõ, parhillaki' hüä võtta' ja perrä kaia', kuis midä tetä' vajä.

Opati selgest, mis om muna seeh, mis om võiu seeh. Sai tiidä', õt jahu seeh om üts sääne valk, midä kutsutas keelevalgust ja õt tuust tulõ viiga kuuh võrk, kohe süsihappõgaas pidämä jääs ni nõst saia-kohetust ülespoolõ. No ja inne tuud tetti kimmähe selgest, mis omma' rasva', valgu' ja süsive-siku', õt ültse minkastki arvu saia'. Tuu tiidüspõhinõ tarkus oll' ütlemälädu huvvi pakva. ma sai tiidä', mille mõnikõrd kohetus kokko satas vai mille kohetusõl nii meelsa lõhn mano tulõ, tuu om alkohol, mis sääl seeh sünnüs. Tärvveste tööõn maailm oll' mikrobiologia. Tuu, midä silmäga nätä' olõ-i, a mis om õks olõmah. Bakteri', spoori', viirusõ', seene' ja viil tohtu maailm. Mõnõ' kasusõ' hõstõ, ku saava' hapnikku, a mõnõ' eläse' ka ilma toolda. Mõnõ' omma' meele kasuligu' ja mõnõ' hoops kahjuligu'. Ja kõik tuu oppus sinnä' mano, kuis nuidõ silmäle nägemälädu organismega ümbre kävvü' nii, õt näist meele kassu olõs ja õt mõnõ' näist meele kahju ei saasi tetä'.

Pagaritunni' oll' alakorru-sõl, suurõh saalih. Sääl oll' pikä' lavvarivi'. Õgalõ ütele näüdati kätte uma meetri jago lavva pääl tüütamisõst. Ku sis edimäst kõrda näüdati saia-kohetusõ tegemist ja naksimi

saiu kokko käändmä ja küdsämä, nakaš mullõ taa aamet nii miildü. Ma olõ ku võlur, kiä ummi kässiga luu ilosit saia-kõisi ja kringlikeerukõisi. Küll oll' maitsva' tuul aol küdsedü saiakõsõ' ja kuklikõsõ'. Kohe-tusõ sisse panti kõik tuu kvaliteetsem ja puhtamp kraam. Õs olõ' viil vahukreemi pulbrit õga pärmikohetusõ kiirkerktüsinait. Kreemi' vahustõdi võuga kohvast. Ja kohetus kääru lämmäh aigupite, üteldi, õt tulõ alko-hoolnõ kääruminõ, tuu tekä saialõ hüä maigu ja sai püssü pikembält pehme. No' pandas määnestki pulbrit kohetusõ sisse, õt ruttu nõsõssi' ja kavvõmp pehme püsüssi'.

Kõõ rohkõmp miildü mullõ tähesaiu tetä'. Tuu olõvat üts keerulisõmpit. Säane tuulõ-veski muudu kujuga. A mul tull' hõstõ vällä. Sääl pidi täpselt rulli' mõistma, täpselt lõigada' mõistma ja täpselt õigõ jõuga kokko pitstämä. Ma oll' jo kodotalo tõie man tuud täpsusõ asja harõtanu, nii mul tullgi ilosahe vällä. Täpsokõ povidlot pääle ja rõstidü pähk-nik ka otsani ahõst läbi ja maa-ilma kõõ krõpõmp maius saagi valmist.

Ku töösõl aastagal pässe kondiitritarkuisi mano, oll' jo otsani õnnõlik. Tuu oll' viil suurõmp looming, ilo, võlu. Ku maitsva' võiva' olla' õkvalt ahõst vällä võedu küpsise'! Ja ku hõstõ nä viil lõhnasõ'. Liivaviguri', keelekesõ', kakaoküpsise', soola-

pulga' ... Meele opati, õt küpsise' püsuse' kinnitseh karbih hoituna hüä' õnnõ koon' kuu aigu, mitte rohkõmp. Sis nakas jo maitsõh halvõmbas minemä.

Tordi tegeminõ oll' veidõ keerulitsõmp. Biskviditaigna kokkõsegäminõ pääle munnõ vahustamist tetti kässiga, sõrmõ' lakja aetuna. Läbi tuu vahu käega tõmmatõh oll' tun-nõh, ku mäntse' niidi' vai hiusõ' olõssi taigna seeh, hiitüsi ar'. Oppaja sis selet, õt kõik om õigõ, tuu om munakõllanõ, mis niimuudu tundus, ku vahu sisse tä sekat. Mullõ miildü tortõ kaunistä'. Sai kittä' ummi külmi kässi iist, pidi' hõstõ sobima. Mõnõl, kel oll' veiga lämmä' kää', oll' rassõ pritskotiga mustrit joonsta', kreem tükki ar' veiga vedeläst minemä koti seeh. Kõõ keerulitsõmp oll' vast sefiriga kaunistaminõ. Tuu oll' nii pehme, õt pidi ruttu kõiki liigutuisi tegemä. A ku viil kogõmust olõ-i, sis tükkü' õks ar' kõvõrihe vaoma tõmmatu keeru' ja joonõ'. Tuud pidi viil kõvastõ harõtama.

Ku kuul läbi sai, oll' uhkõ, õt mõista säänest kunsti. Üts-jago aastit sai peräst tüütõdus taa aameti pääl. Hummogu kell nelli üles, viiest tüüle, kohetus minemä ja kõik muu sinnä' järgi. Küpsise', pitsa', koogi', tordi'. Kunas midä vaja tetä' oll'. Dekoratatsioonikuul jäi kõrvälõ ja unõhtu hoopiski ar'. Tulli' argipäiv, väikene latsõkõnõ ja perreelo.

Kunsti ja kirändüs-sündmüs Uusvadah

LÕIVU MERLIN

Uusvada om kuulsa pidokotus jo ammutst aost. Kirmasõ ja laulumehe omma kõigilõ tiidä. Uusvada kirmas om kuulsa ja sinnä sõidõts üle Eesti. Pikki aestakki saits tühalt ilosa külä keskpaigah suur maja, a ütäl pääväl vöödõti kätte ja naati tuud kõrda tegemä. No om küläh skandinaaviaperäne sinine illos, minkõ kõrdasäädmsilõ omma abist olnu pallõ uma tüü ja rahaga. Setomaa om saanu mano üte hüä kokkokaumiskotusõ. Säl om ruumi ja abarust, om kats küüki ja saat ka üüd olla. Nii ku maja kõrda sai, naati kõrdaldamma kontserte, kuuholõkit, pidämä loengit, näütämmä kinno, tegemä näütüisi ja saat ka saali renti.

Riide, 14. novembri õdagu kogonõsi muusigu, kirändüse ja kunsti huvilisõ. Oll tõist kõrda Merca raamadu „Ollipanhõpõpääle“ tutvustaminõ. Raamat tull vällä aestagal 2021, a sis oll COVID ja raamadut saa-as kõrdapiteh tutvusta, raamadul olõ-õs korgõt

lindamist, kukki raamat koras jo avvuhindu. „Ollipanhõpõpääle“ om Merca setokeelitsidõ jutta kogo. Säl om 11 juttu setokõisist, küläelost, müstikast ja inõmisi läbisaamisõst. Raamat om tšuu müstilinõ, Mercalõ umatsõlt naturaalnõ kogomik erinevidõst lugudõst innitset, parhillatõst ja tulõvast aost. Raamaduh tegutsõsõ ehamaisõ olendi ja perisinõmisõ, päämätset kõva seto paaba. Naisi joud ja võim, selle õt naase veevõ ello edesi jo luudusõ puult om nii säet. Mõni jutt om fantaasia, a tõonõ om elolinõ.

Raamaduh om 136 lehekülge. Raamadulõ andva ilosa raami Kuusingu Tooma graafilitsõ lehe. Raamadu om kujondanu Urmi Evelin ja vällä om andnu kirästüs Seto Kiri Uusvadah.

Kirästüs Seto Kiri om Seto Infoseltil 2016 asutõt setokeelidse kirändüse välläandmisõ jaost. Näil om ilmunu Kiviräha „Miis kiä tiidse hussisõnnu“,

Vabarna „Peko“, Saint-Exupery „Tsillokõnõ Prints“, „Eesti riigi põhikirä“, A. Milne'i „Kahropoig Puhh“.

„Ollipanhõpõpääle“ välläandmist om toetanu Postimiis. Soolõ raamadulõ om Kuusingu Toomas tennü pildi linoolõikõ tehnikah ja õgah

pildih om väigokõnõ krutski seeh. Pildi ja jutu käävõ hõste kokko, kukki Toomas ütäl, õt mõnõ jutu mano tull pilt kergebält ku tõõsõlõ. Mercal oll tahtminõ, õt täüskasunuilõ mõtõld raamaduh olõsi ka pildi, ja Kuusingu oll kõgõ parep Merca jutta olõki ja seto tundõ kinnipüüdjä.

Kuusingu Toomasõ töid iseloomustas terräv ja kõvvõr vastakaehus ja ümbrenulga kunst. Uma üte iihkujona nimetäs kunstnik Madalmaie renesansi meistrit Hieronymus Boschi. Kunstikriitikah om pant tähele timä loomingu kõüdusit sürrealismi ja neopopiga, a ka Ameeriga Ütisriike 1980. a

transavangardismiga. Naivistlikuh kunstih meelüs tälle tuu ausus.

Maali ja graafiga kõrval om Kuusingu loominguh tähtsäl kotusõl tegevuskunst. Päämäne vaimupuhahusõ läteh timä loomingu omma inõmisõ. Kuusingu Toomas luu nii realistlikku ku ka sürrealistlikku, mütoloogilisõ sisu ja vällängemisõga situatsioonipilt, mia näütäse sõrmõga kiriväle inõmiseläjäalõ. Autori käsitleteema jäädvüstäse ausalt üttemuudu nii ku tegemisõ päält kinnihaarõt möovit ärihaist ja poliitikit, alapuul vaesusõ piiri elävit ilma kodolda inõmisi, kunstnikku hinnäst, naabrit, tutvit ja inõmisi huulidsa päält.

„Ollipanhõpõpääle“ om väiga hüä raamat õgalõ lugõjalõ, selle õt jutu omma nii eismuudu, õt õgaüts löüd säält uma.

Tõlknu Sarvõ Öiõ.

Merca ja Kuusingu Toomas raamatu „Ollipanhõpõpääle“ sündumist miilde tulõtammah.

Kauksi Ülle pilt

Tiidokõnõ.

Sarvõ Öiõ kogo pilt

Tiidokõnõ ja paprõ

Kassikõnõ, tiidokõnõ hüppäs õga päiv kõrrast lavva pääl pernaase papridõ pääl. Mäntsegi ao tä saa sääl lesata, a pikält lasta-ai – pernaasel vaia ummi papridõga sehkendä. Muidogi, ku tä ütsindä kotoh om, sis tä vöi lavva pääl videldä ja kääntä hinnäst ütsilje ja tõisildõ. Kiäki sekä-ai.

Kassikõnõ õks mõtlõs, õt mille kõik nuu paprõ, minkõ

pääle om midägi sehkendet? Väiga huvtava omma kirotuspulga, nuid om hüä ürrä. Ku tulõ pernaane, sis tä jäl pahandas, õt mille timä pliädsi omma ar üret. Tiiä-ai mille vöi-i sis ürrä?! A mõntkõrd om pernaasel jäänü mõni paprõ vai aoleht pehme sängü pääl, no sääl om pallõ parep paprõ pääl lesata ku kõva lavva pääl.

SARVÕ ÖIÕ

Setokõisi ütime pido Saarepeedil

Mitu aigu tagasi hõigati vällä, naati tiidmist edesi jagama, õt Viländimaal, täpsebält Saarepeedil om setokõisi ütime pido. Pia kõigil om kõikaig tegemisi ja plaanõ nii hulga, õt õga nädälpääv pääl om midägi kirotõt, õt koh vaia olla, kohes vaia jouda. A ku pikält om ette tiidä ja tõõsõ plaani saat edesi tougada vai ar jättä, sis jovvat ka umarahva pitto. Säänestmuudu ollegi.

Saarepeedil kokkorjuminõ oll sool kõrral jo kolmõ tõistkümmes, a ma olli sääl edimäist kõrda.

Mineminõ vai sõitminõ oll hõlpsa. Ma pia-as eiski mõtlõmma, õt kuvvamuudu ma saa nii kavvõ. Soo sõidu Setomaalt Viländimaalõ kõrrald Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo.

Sõit naas Obinitsast pääl ja tiidpith korati kõik tulla tahtja üteh. Tuu oll ku vanastõ Petseremaal, ku minti kerigupühhi aigu kavvõbahe kerkohe ja peremiis and minekist uma hobõsõ. Läbi külli sõitõh korati järest paaba rattilõ ja õga kõrd sai suur kuurma. Kitsusõh tull istu, jala tõlbõli üle rattidõ veere, a tõonõ tõõsõ tõtna tetti nalja ja naaru oll pallõ. Meilgi oll sõit lõpus ja nalalinõ, raudhopõn oll kipõ, pingi pehme ku padä, saa-as arvugi, ku olli jo suurõ uhkõ maja ussõ iih.

Soo aestak oll nimetet kinda aestagast, tuuperäst sis soohho pitto oll tuud kaemisõst hulga kindit. Vaest mõnõlgi tuud kindaillo kaieh tull iso naada kindõ kindit kudama. Latsõ joonsti paprõ pääl kifõlitsi kindit ja nuuki olli säet nõõrõ pääl kaemisõst vällä.

Pido naas pääl uma Seto hümmi laulmisõga. Päält tuu ülebsootska Vabarna Jalmar mänge pilli, kõnõl ja mi kõik

sai timäga üteh laulukõsõgi laulta. Kahost oll täl viil tõisigi kaumisi, esädepäiv olle ka, nii õt täl oll vaia päält tuu ar minnä, a suur teno tulõmast ja pito alostamast!

Edesi läts järekõrd Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo kätte. Kõik kohalõ tulnu vanõbidõ kogo liikmõ saistsi ria pääl (päävanõp Sarvõ Öiõ, abivanõp Hõrna Aare, liikmõ Grünbergi Maria, Virro Kersti), Seto Instituudi juhataja Raudoja Ahto ja viil olli miika Hõrna Rieka ja Pärtini Sirid. Sai laulõtus, kõnõldus. Aare and kõõlõ rahvalõ tiidä, õt rahvastiguregistrih saat hindä imäkeelest märki seto kiil. Tä pallõl telli hindäle, latsilõ, latsõlatsilõ, ristilatsilõ aoleht Setomaa. Niisamata tä tulõt rahvalõ miilde, õt aestagal 2027 om järgmäne Seto Kongress ni aigsahe om vaia sinnä märki saadikit.

Ahto tutvust Seto Instituudi tegemisi ja tutvust ka hindä

vagivahtsõ raamatut „Eesti ja vene vahel – minu lood Petserimaalt“. Ahtol olli mõnõ instituudi puult vällä ant raamadu ka üteh, midä sai kaia ja osta.

Tammeoro Vaido kõnõl tuust, õt kuis tä saiõ Kallasõ Kristiina ja Taro Igori abiga hindä sünnükotusõst dokumenti Vinne Föderatsiooni asõmõl Eesti Vabariigi. Mi üteh panni rahvalõ süämele, õt ku kinkõlgi viil om sääne murõh Vinne Föderatsiooniga, sis olõsi hoolõh dokumente vaeldamisõ aigu küüsumä Eesti Vabariiki sündimiskotusõna tagasi.

No tull kätte lauluaig. Leelo-kuur Ilojang saistas tõisi ette ja laul nakas hüürdümmä. Üts ilo ilosap ku tõonõ. Tuul pääväl oll ka esäde pääl mõtlõmisõ päiv. Seto Kunigriigi sooaestaganõ sõnolinõ Nassari Elvi laul uma sünnükotost, minkõ tä laul sõnolisõ võistlusõl.

Põlvamaa mehe Velõ lauli ummi laula. Mihi om harva-

kutti kuulda. Näide jovvulinõ lauluhelü pand maja müri-

semmä ja tarõ tandsma. Päält näid naksigi pilli helisemmä ja tandsminõ läts vällä.

Tarõ tõõsõh otsas olli lavva laaditõdu, sõõgi laudu pääl säet. Nii ku õks, õgaüts tulõ ja tuu midäniäli. Ku om jo süüminõ, sis om aigu ka kavvu tõisi man, kõnõlõmah nii tutvõdõ ku ka sugulaisiga, õt kiä kuis eläs, midä tege, koh om kaunu, midä nännü.

Ütskõik ku hüä pido, a õks om aig naada säädmä kodo poolõ. Prassataminõ võtt uma ao ja sis nakaski tagasisõit. Hopõn oll kuvvagimuudu virgõp vai olli mi eis väsünü, tii olõs nii ku lühkopõ olnu. No om midä mälehtä ja mitu aigu mõtõlda.

Aifumma kutsjilõ Malõhi Helilõ ja timä perrele, Palmi Aililõ, kõigilõ vastavõtjilõ ja hoitjilõ!

SARVÕ ÖIÕ

Saarepeedil kohalikkõ tervitämäh.

Sarvõ Öiõ kogo pilt

Sarvõ Õiõ sai 70 – pido Obinitsah

SARVÕ MAAŔA

Novembrikuu keskpaigah oll Obinitsa Külakeskusõ saal ilostõt ja värmilitsõlt ehit ja oodoti külälisi. Edimält naati kogonõmma matusõaiah Sarvõ Aini kääpä pääle. Kokko tull nii sugulaisi, sõpru ku kavvõlitsi inõmisi. Ilm tekk ilosa king-tüse – väläh oll päiv ja pilisev kolm. Nii hüä miil oll kõiki nätä’ ja üle pikä ao kokko saia’.

Säält minti edesi küläkeskusõ ar’ ehit saali. Kiäki’ külälisist õga ka’ Sarvõ Õiõ tiia-äs, mia’ näid sääl iih uut. Kõik oll tett Sarvõ Õiõ tiidmälä’. Oll sünnüpäävä üllätüs!

Õiõ panti edimäiste ritta istma ja naati pääle. Saal oll rahvast täüs, mõnõl tull saista’, olõ-õs istmiskotust. Kõgõpäält Õiõ tutvust umma pereht, umma hõimu. Näid om pallõ ja tuuperäst saava’ harvakutti kokko. Külälisil hüä tiidä’, kiä’ om mäntsest harost ja kuvva-muudu haro’ omma’ kokko polmit.

Umal perrel ja külälisil oll mitmit laula ja pillimänga. Oll seto tervtõslaul umalõ imäle, mihi laula, oll eiski’ leedu-keeline laul. Tauli Antsu pereh laul ja mängu pilli. Mägi Cätlin mängu tervtõsest pilli. Kokkotulnuist sai kokko säetüs ansambli Leegajusõ laulupargikõnõ, kiä’ mõistsõ’ õkvalt nii seto ku tõisigi’ laula laulta’.

Säält edesi läts tervtõisi ja õnnõsuuvmisõ pääle seto sootskidõ, lauluparkõ ja sõpru puult. Oll pallõ illo, pallõ laulmist, meelehpidämist ja naardmist. Pääle tuud sai õgaüts pruumi’ sadat muudu küdset

sõögikraami ja eiski lämmand ruuga. Ku lavvapääle tuudi suur tort, sis tulli’ ka’ sünnüpäävä-laulu’, koh nalatõlõh üte näist võtt iist laulda’ sünnüpäävälats eis’, Õiõ laul hindäle meeleperrä laulu iist.

Nii kavvõbast ku lähebäst oll mitmit pillimiihi. Lõõd-savägiläse’ mängu’, Oroperve Aivar mängu uma vanaesä perrä seto tandsa, Tauli Ants mängu nii lõõtsa ku torupilli, Sarvõ MaaŔa ja Jaan mängu’ üteh Barbo Leannega Ukraina ja Leedu tandsa. Õunapuu Lauri tutvust vannu plaatõ päält saa aastaga ja kavvõbagi ao takast salvõtõt seto tandsa muusikat, minka perrä oll hüä tandsi’. Tandsmist ja laulmist läbisegi oll kooni’ järgmätse pääväni’. Vaehtõpäält laulõti kõrraga’ mitmõh pargih nii ku vanastõ, õt jovva-ai uuta’, vaia kõrraga’ laulta’. Kohal olli’ Verska nulgä naase’ ja kavvõbaltki seto naase’, kiä’ kõõ omma’ iloh edimätse’ ja julgõ’ tandsma.

Nii pallõ ilolisi inemisi olõ-õi amki’ nännü’ ja kuuldu’. Säänest hüvvä olõmist ja süämeest tennämist ja rõõmulist tunnõht olõ-õi mito aigu olnu’. Tuul õdagul oll tunnõh ku ütäl hüäl festivalil, a kõik olliva’ tutva’, kõik olli’ sõbra’. Kodo minneh oll teno süämehe, hüä miil mõt-tih ja kerget tunnõh.

Tuu pido mõtõh oll umalõ imäle hüvvämiilt tetä’. Mille sa õks sünnüpäivä piat – õks tuu jaost, õt kõik saasi’ kõrrakõsõt kokko, õt kaet, näet, kõnõlõt, tandsit ja laulat. Tuu ommõgi’ tuu, miä tege süämele ja hingele hüvvä ja minkõ päält jälki’ üts pümme talvõao päiv lätt müüdä.

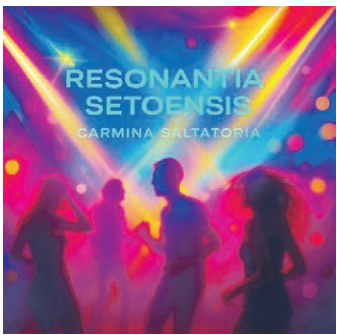
Sarvõ Õiõ juubelil ummi latsi ja latsõlatsiga’.

Treiali Andrese pilt

Lauli-ks, laulijida, küle, otsitassõ, kuuki-ks, kuuki-ks -jida- küle kullõldassõ. Tulli-ks, tulli üles ku hummogulla, varra-ks, varra innõ valõgõta. Naksi-ks, naksi kodost tulõmahe, umast õks, umast majast marssimahe. Tulli-ks, tulli aŔa sis suurõt liinast, astõ-ks, astõ vällä ausast alõvasta. Joudsõ-ks, joudsõ siiä’ mi Obinitsa, umma-ks, umma armsahe Setomaalõ. Kiiova-ks kuusõ’ kumardõlli’, pedä-ks, pedäjä’ sis painutõlli’. Õiõ-ks, Õiõkõnõ meidä vasta võtt, uma-ks, uma imä meid ussõl uut. Imä-ks, imäkene, helläkene, mi-ks, mi sa meelimarakõnõ. Sinno-ks, sinno näe-ei joht õgal pääväl, saa-ai õks, saa-ai kokko õgal tunnil. Tuu-ks, jo tuu peräst teie suurõ pido, tuu-ks, jo tuu peräst teie sünnüpäävä, kanni-ks, kanni kokko pidokraami, lavva-ks, lavvakõsõ laaditõlli. Selle-ks, selle kutsi kokko külälisõ’, uma-ks, uma suurõ hõimukõsõ, uma-ks, uma armsa perrekese. Suurõ-ks, suurõ’ sõbra’ tulli kavvõndõsta, marsõ-ks, marsõ’ nä kokko kavvõndõsta. Imä-ks, imäkene, sa helläkene,

mi-ks, mi meeli- sa -marakõnõ, sinno-ks, sinno meele väiga’ vaia, olõt õks, olõt meele väiga’ tähtsäkene: latsi-ks, latsilõ olõt vanaimä, seto-ks, setodõlõ olõt lauluimä. Olõ-ks, olõ’ terveh, elä’ hõste, olõ-ks, olõ’ sa naarulinõ, olõ-ks, olõ’ sa nalälinõ. Kaegõ-ks, kaegõ’, kiä’ siiä’ kokko tulnu’, määndse-ks, määndse’ omma’ külälisõ’! Pilli-ks, pillimehe’ ti kõik suurõ’ herrä’, pilli-ks, pillinaase’ ti naarulitsõ’. Võtkõ-ks, võtkõ’ pilli’ tii’ kül’ põlvõ pääle, kandlõ-ks, kandlõ’ võtkõ kässi pääle. Näio-ks, näiokõsõ’ tahtva’ tandsu lüvvä’, poisi-ks, poisikõsõ’ tahtva’ kasatskit karada’. Põrmand õks, põrmand uut siih tandsmista, kundsä-ks, kundsä’ tahtva’ kopsmista. Ai-ks, ai- jallõ, -fümma tulõmasta, ütte-ks, ütte kokko kogonõmasta, miika-ks, miika üteh pido pidämästä. Lauli-ks, laulijida jal’ otsitassõ, kuuki-ks, kuukijida kullõldassõ – mehe-ks, mehekese’ tii noorõkõsõ’, poisi-ks, poisikõsõ’ ti kõik poolõ’ herrä’, naakõ-ks naakõ’ ti no laula laulmahe, umma-ks, umma jorro jorotamma.

Resonantia Setoensis: Carmina Saltatoria

Jo mõnt aigu olli tähele pandnu’, õt **JÄRVELILLI REIN** postitas aig-aolt määnestki’ muusikat. Soo sügüse novembrih tull vällä virtuaalsõl kujol album Järvelilli sooao tandsumuusigaga’, minkõl omma’ setokeelidse’ ja timä uma luud mõttõga’ teksti’. Elektroonilisõ tandsumuusiga albumi Resonantia Setoensis: Carmina Saltatoria lõvvät veebist: <https://open.spotify.com/album/5EohhLh614vJAoeoFc-Ma5x>.

Spotifyh lõvvät ka’ märksõna perrä Kullamäe Productions alt Reinu muusikat vai sis Youtu-be’ist Seto Meedia kanalilt.

Muusikat kõnõlõminõ pand mitmidõ huvvõ ja hobidõga’ mehel silmä’ helgähtämmä. Ma sai tšuuat uuri’, õt kost nuu’ luu’ tulõva’ ja kuvvamuudu parhil-lanõ elektroonika tege võimaligust kõigil muusikat luvva’ olõ-nõmalda’ tuust, õt kas mängit pilli ja mõistat laulta’.

lulõ helü taadõ ja viisi mano. Perämitseh otsah om mul olnu’ hüäst abimehest suurõ’ keelemudeli’, mia’ omma’ jo’ nii hüäst lännü’, õt mõistva’ su mõttõ muusikahä säädä’ ja laulva’ laulu ilosahe ette ka’ ja tuud õks peris hüä tasõmõga. Inemise’ õks küsüse’, õt kiä tuu laul sul, ja sis jääs mul üle üteldä’, õt soovuur laulva’ nulli’ ni üte’.

Mäntse’ omma’ su kogõ-musõ’ muusikatarkvara, sal-võstamisõ ja miksimisõga’?

Sündmustõ helindäminõ sai algusõ Tuhkwizza bändi tege-misest. Punk-rock bändi saa-i tetä’ ilma võimõndusõlda’ ni nii sai bändi jaost soetõdus ka kõrralik digitaalnõ helüvõimõndus ni helüsegämise massina’. No ja keäki pidi ka nuppõ käändmä. Sai käütüs viil ka mõnõ’ päävä’ Viljändih helindämist opmah. A ma saa-i kuigimuudu üteldä’, õt ma olõ kõva helümiis.

Kiä’ omma’ su kogõ suu-rõba’ muusigalitsõ’ mõotaja’?

Noorõt pääst olli rohkõmp rassõ ravva ja progerocki miis, nii pallõ ku muusikahuvvi oll’. Seto leelot sai latsõna veiga pallõ kuultus ni tuu miildü-s mullõ sukugi. Pääle neläkümne

eloaastaka naksi esi’ seto leelot laulma ja lõõdmä seto leelost pallõ ilosat ni meelelist. Eri-litsõlt miildüs leelo vanõmb kihistüs. Tämbä huvitas minnu, kuimuudu kõlas seto kiil sooao muusikah, ja siih om pal-lõ põnovat avastada’ ni mano luvva’.

Määne muusigapala sullõ kõgõ inäbä meelüs, minkõ sa olõt kunagi’ komponiirnü’, ja mille’?

No soo om veiga väkev küsi-minõ. Ma olõ-i helülüuja, ma kirola laulõ. Vai sis tegelikult laulusõnno. Ja traditsioonili-sõh mõttõh muusika luuja vai komponiirjä ma olõ-i. A jah, ma komponeeri muusikat läbi tuu, õt mul om määnegi nägemüs, määne muusika võisi’ mu sõnnu mano kävvü’. Määne stiil, mis tempo, mändse’ pilli’, määne struktuur, mändse helüga miis vai naane piasi’ laulma – sood küll komponeeri ma esi’, a pillimängu, meloodia kirola-misõ ni laulu jätä küll keele-mudeli hoolõst. Meil om Juku-Kalle Raidiga ka keelemudeli bänd Uusvada-Tallinn tram-miiliin, sääl kirolas Juku-Kalle ka muusika keelemudeliõ ette ja mi annami ka laulusõna’. A nigu ma ütli, sis ma ütsündä ku

tii lugusit kaubamärgi alt Kulla-mäe Productions, sis ma muusi-kat kirola-i, kirola õnnõ laulu.

Mia om sooni’ aoni’ olnu’ su kõgõ suurõp välläkutsõh ja mäntse’ luumistüü plaani’ sul edespiditset omma’?

Ma arva, õt keelemudeliõ areng om nii kavvõ jõudnu’, õt näide toel tettü’ muusikat sünnüs jo kullõlda’. Lähembäl aol tahasi’ valmis saia’ Vabarna Anne „Peko“ helündüse, õt „Pekot“ saasi’ kullõlda’ rocki võtmõh. Tuud om veiga põ-nõv kullõlda’, kuis saa aastaga tagonõ laul kõlas soo ao helü-keeleh. Proomi sis „Peko“ ka anda’ Kullamäe Productions alt rahvalõ kullõmisõst. Kiä taht kullõlda’, minkaga ma tegele, sis otskõgi’ suurtõst muusika-kanalitõst Kullamäe Produc-tions laulõ. Viil olõ ka ust pao-tanu’ mandariini keele ilma ni otsast pandnu’ seto kiilde Laozi „Tao Te Ching“ ja edi-mästele värssidele ka muusika külge pandnu’. Tuu om ka põ-nõv aoviitmene. Nii õt praegu om mu huviorbiidih taoismi ja setoismi tüviteksti’ ni soo üle mõtlõminõ.

LÕIVU MERLIN

Tõlknü’ Sarvõ Õiõ.

Ostrova Festival tulõ jalki’ – vahtsõ’ esinejä’ ja oppõtunni’ tormisõst suvõst

Ostrova Festival hõikas ka’ vahtsõl suvõl rahvast kokko – järgmäne festival om 17.–18. juuli 2026. Katõpääväne kõõperrefestival pakk nii hüvvä muusikat, setolikku külälislah-kust ku ka’ võimalust üid olla’ telgih vai karavanih.

2025. aastagal oll juubõli-festival. „15 aastaga joosul mi olõ-õs midägi’ säänest nännü’ õga läbi elänü’. Hüä, õt sääne ilm tull viietõistkümnendäl aesta-gal, õt tulõ-õs edimätsil aesta-gil, ku meil oll viil liisnalt veidõ kogõmuisi,“ ütäl Tulbi Evelin.

Tä selet, õt no’ nä tiidvä’, ku tukõv om näide kõrraldus-miiskund ja Setomaa kogo-kund. „Ma taha viil kõrd ten-nädä’ ummi abilisi, kiä’ olli’ pia kõikaig parklah autosit ja kara-vanõ õigõhe kotusõhe säädeh, ja kõiki vabatahtlikkõ, kiä’ tulli’ meele appi! Tuu oll uskmalda,“ ütäl Tulbi Evelin.

Kõik massina’ saadi pühä-päävast parklast vällä. „Suur teno Lõuna-Antsu talolõ, Ras-ketehnika vintsimine 24/7 ja Ivar Haabsaarolõ! Viil tennä Setomaa valda ja Kudre Rauli, kiä’ avidi’ meil puulpühäl kõr-ralda’ bussitranspordi Mere-mäelt Ostrovva, õt kõik jovvasi’ pidolõ ja kodo,“ ütäl Evelin.

Festivalimoro hilläkeiste praavus suurõ vihma tõtna tek-künü’ läpätüsest. „Mi tei maa-parandust mitu kuud – ruupa’ tougati kinni, maad veeti pääle ja sis külbeti viil vahtsõnõ moro pääle,“ kõnõl Tulbi Evelin. Kõr-raldaja’ saa-as suvõl vahtsõt festivali vällä hõigada’, selle õt nä olõ-õs kindla’, kas kõik saa tuust aost kõrda.

Kuis maa praavus, tuu saa tävveligult selgest keväjä, fes-tivali vorm jääs õks nii, kuis om olnu’, õt om kats päivä muusi-kat, telklaagri ja karavaniplats.

2026. aastaga programm om viil kokkosäädmsõl, a jo om kinnitet esinejä’, kiä’ kind-lahe tulõva’ kaejilõ-kullõ-jilõ hüvvämiilt tegemä. Esi-nemä tulõ ansambli SADU, värsket albumi vällä andnu’ Pantokraator, ka’ Kosmigu’ ja tandsust esines Mait Maltis üteh ansambliga’ Horoskoop, kiä’ tähistäs umma 75 aasta juubõlit. Pikäaolinõ publi-gu-lemmik Terminaator tulõ Ost-rovahe jälki’ 2026. aastagal.

Kõrraldaja’ omma’ lubanu’, õt üllätüisi tulõ viil ja terveh pro-gramm pandas vällä festivali Facebooki ja kodolehe pääle.

Festivali kuupäivil om vällä müüd ka’ kõik lähembäl olõva’ üümajakotusõ’. Ku kiäki’ taht üümaia pakku’ festivaliküläli-silõ, sis tä voi tuust tiidä’ anda’ festival@ostrova.ee meili-aadressil.

„Mi taha hoita’ Ostrova fes-tivali säntsena, kuis tä rahvalõ miildüs – kododsõ, läm-mä ja armulitsõna,“ ütäl Tulbi Evelin.

PLOOMI ANETE

Tõlknü’ Sarvõ Õiõ.

SÜNDMUSÕ' DETSEMBRIH

- 2. detsember kell 20 töösõpääväne kultuuriõdak tandsurühmiga' Verska Iginoored ja Hõbõhhõdsõ' Verska kuurortravikeskusõ Lahe kohvikuh.
- 5. detsember kell 9 joululaat Verska kultuurimajah.
- 5. detsember kell 18 Miktämäe külä kokkosaaminõ Miktämäe teeninduspunkti saalih.
- 7. detsember kell 16 Setomaa kodotsidõ latsi joulupido Verska kultuurimajah.
- 9. detsember väiko juripäiv, Verska pühä.
- 11. detsember kell 12 Meremäe ja Obinitsa joulupido Obinitsa küläkeskusõh.
- 11. detsember kell 12 iälisi joulupido Verska kultuurimajah.
- 11. detsember kell 18 joulul Ilmaveerel – kontsertõdagusüük ettevõttilõ.
- 13. detsember kell 21 tandsuõdak Lahe baarih: esines Loho Anne.
- 14. detsember kell 17 sügüsene migulapäiv vai iälisi joulupido – Sulbi Külätiatri „Kõik müügiks“ Meremäe teenindus-punkti saalih.
- 15. detsember kell 16 Vabarna Anne umakultuuri õdak Verska Kultuurimajah.
- 19. detsember talvinõ migulapäiv, Vööpso alevigu pühä.
- 20. detsember kell 20 Setomaa valla joulupido Verska kultuurimajah.
- 21. detsember kellä 13–17 joulubrunch Ilmaveerel.
- 27. detsember kell 20 joulupido Miktämäel Valgõh Ristikuh.
- 30. detsember kell 17.15 aestagalõpupido Ilmaveerel.
- 31. detsember kell 12 aestagalõpujalotus küllih üle Setomaa.
- 31. detsember kell 19 lõpus aestagavaeldusõ pido Verska sanatooriumih.

Õnnitlõmi
tillokõisi
vallakodanikkõ!

UKU
KÕORM
HELINA
SUUN

Võimalus kinki' tiätirirõõmu

VEESAARÕ ANNE

Hüä' inõmisõ', aig om jo sool maal, õt om vaia Jouluvanamis mõnõ nädäli peräst tarrõ laskõ'. Kaegõ' perrä ni lasku-ui timäl suurõ kotiga' jälki' mäntsiti' poganit asju tuvva', näid om eiski' suhvli' ni kaaba' täüs. Pankõ' vanamehe kotti elä-müisi, nuu' võta-ai tarõh ruumi ar' ni kiäki' saa-ai nuid ti pääst õga meelest ar' kisku'. Elä-müse' jääse' alalõ, nimä' ros-tõda-ai õga kari' ürä-äi näide sisse mulkõ. Tuuperäst ma anna teele nõvvu ni kiroda siiä', mäntsiti elä-müisi minevä suvõl Setomaalt inõmisõ' korssi': ... „Seto Odüsseia“ eepili-susõst võit kõnõlda' ka' suu-rõjoonõlisusõ tähendüseh. Üteh haardva om jo kotus, koh mängtäs, illos luudusõ puult luud amfitiatri Vinne piiri läh-koh, nii-üldä' ilma veere pääl: oro põhah om motsil katõ saa-rõga' ja motsila pääle om tett A-kujolinõ lava. Uma mõo jätt ka' etendäjidõ summ ja kuuh-sais: 15 näütlejät, neläliik-mõlinõ rokkbänd, kuvvõliik-mõlinõ tandsutrupp Modus ja leelopark Helmekaala' 10 laul-jaga', kõnõlõmalda' kõigist tõi-sist abikässist. ... „Seto Odüsseia“ om kül' seto keeleh, a muusika ja tuu, midä näet, om kõüdet seto kul-tuuriga' õnnõ pututavalt ja tuu om innembidi sümpaatnõ, selle õt sagõhöhe om setokeelidse' lavastusõ' kinni jäänü' kultuu-rilisi stereotüüpe sisse. Pähk-limäe Elina lavastus om hüä tundmisõga' tett ja lõudlikõ režiilisi lahendusiga', minkõst miilde jäi' näütüsest Trooja hobõsõ tegeminõ, Odysseusõ puio laasminõ, torm puulad-voh, a innekkõkkõ mõistminõ terveh lavaroom ja tuu võima-lusõ' ar' kasuta'. (Tiatriitiidläne Saro Anneli aoleheh Sirp)

Ku ma mõtlõ kaejidõ tun-nõhtõ pääle, sis kõgõ inäbä panni' üteh elämä rütmilisõ', hüä nalaga' vürtsitõt lõbusa' laulu'. Nuu' nalalitsõ' subre-tikolmigu (Seimi Agur, Saarõ Tanel ja Tagametsa Tarmo) ette kannõt, minkõst üts valu räpp. A nä piaki-is tuu jaost sukugi' suud vallaalõ tegemä, õt rahvast naardma saia'. Näil oll mitmit osatäütmiisi, a ikunaase/koša-moori' olli' tuu kõgõ üle. Ma pallõ, õt teke' no' tuu tuulõh „Vigased pruudid!“! Ja rahva pand hõiskamma ka' Riitsaarõ Evari laula jovvulinõ, lõpus, a elolinõ lugu, minkõ sõnnom näüdäs värmikalt Odysseusõ tiikunnal olõki tuud külge, mia' mihi sõast kodo uutvit naisi naardma aja-ai. Vai kuis lavastusõ viimäne jago, mia' ollgi' nõstõt korgõhe, ja kõik, mia' pilisedä' sai, tuu pilisi, ja kinkõl suu oll laulda', tuu laul. Muusigalisõlõ žanrilõ ommõgi' vaest umanõ sääne

jovvulinõ lõpunuut. A tuu kul-minatsioonini' vei inne tuud olnu' väiga' ausa ja mõosa Jäägri Merle ja Riitsaarõ Evari kuuhlaulõt laul. Mia' and edesi väiga' hõste sõast üle saamist, kodo ja rahu. Tuu tõmbas üle kolmõ tunni olnu' Odysseusõ lavaeksirännäkilõ joonõ ala ja ka' luudus oll vihma kaldamisõ lõpõtanu'. Peko hoit. (Küppar Kristi aokirah Teater. Muusika. Kino) „Seto Odüsseiah“ om lavas-tajatrikke tulõvärki, hüvvä muusikat, huugsat tandsu, nalja ja mängulist, ka' töömeelitsit ja hüvvi osatäütmiisi. (Danzumees aoleheh Eesti Päevaleht) Säänestmuudu arvssi' inõ-misõ', kiä' käve' „Seto Odüs-seiat“ Luhamaal kaemah. Tulkõ' vahtsõst vai edimäist kõrda ni pangõ' vanamehe kingikotti sõprulõ ja sugulaisilõ piledi' 2026. aastaga suvõst. Soo om üts kimmäs kingtüs. Tõlknü' Sarvõ Õiõ.

Kolmapäävä, 3. detsembril kell 17

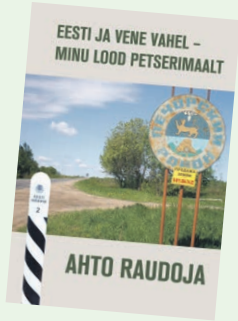
Eesti Keele Instituudi suurõh saalih (Roosekrantsi 6)

HÕIMUKLUBI. Seto Instituut 15

Seto Instituudi aoluust ja parhillsatsit tegemisist kõnõlõs instituudi vedosnik Raudoja Ahto. Alumäe Helen ja akadeemik Pajusalu Karl tutvustasõ' raamadut „Setomaa 3. Keel ja uuem kultuur“, minkõ koostaja' nä olli' Pääle tuud omma' viil katõ raamadu kaejatsi': nuu' omma' Raudoja Ahto raamat „Eesti ja vene vahel – minu lood Petserimaalt“ ja Valgu Heiki raamat „Miikse Jaanikivi ja jaanipäev“.

Kõik raamadu' omma' leti pääl hüä hinnaga. Seto õdag.

Kõrraldaja': Seto Instituut, <https://www.setoinstituut.ee/> MTÜ Fenno-Ugria Asutus, www.fennougria.ee Eesti Keele Instituut, www.eki.ee

SÜNNÜPÄÄVÄ' DETSEMBRIH

Auna Mare – 86 2. detsember arheoloog	Verevmäe Kaja – 63 17. detsember Siidisõsarõ leelonaane
Kukõ Karmen – 35 2. detsember Lummo Kati leelopargi laulja	Kala Ingrid – 57 17. detsember Seto Käsitüü Kogo vedosnik
Linnu Helvi – 90 4. detsember innine Helmise koori killõ	Helmi Valdur – 87 20. detsember Meremäe-Obinitsa nais- koori dirigent, Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' laulumiis
Suurõ Erika – 69 5. detsember Siidisõsarõ leelonaane	Külvikü Mart – 65 20. detsember loodustiidläne
Sarvõ Jaan – 45 5. detsember pilli-, tandsu- ja laulumiis	Vananurmõ Ilmar – 79 21. detsember kiränik
Teppo Sirje – 73 7. detsember Helmekaala' leelonaane	Poolaku Valve – 70 21. detsember Kuldatsäuga leelonaane
Pelisaarõ Georg – 67 7. detsember poliitik	Rahusoovi Katrin – 60 23. detsember Meremäe-Obinitsa nais- koori laulunaane
Urmi Evelin – 51 7. detsember kujonduskunstnik	Metsiku Kadri – 47 23. detsember hiusõsäädjä, söögimeistre tuuriluu' pargih
Toomtalü Ingrid – 62 8. detsember leelonaane ja näütlejä Kul- tuuriluu' pargih	Mäeotsa Ain – 54 25. detsember lavastaja, Vabarna preemia laureaat
Loigu Silvi – 69 9. detsember Sorrõseto leelonaane	Osti Helgi – 73 26. detsember Siidisõsarõ leelonaane
Kudre Raul – 55 11. detsember Setomaa vallavanõmb	Krooni Hele – 63 26. detsember Meremäe-Obinitsa nais- koori laulunaane
Palolilli Mari – 48 11. detsember Lummo Kati leelopargi laulja	Punamäe Anita – 65 29. detsember Helmekaala' leelonaane
Suuna Riina – 65 12. detsember Helmise leelonaane	Sibula Priit – 48 31. detsember poliitik
Sundelli Harri – 73 16. detsember fotograaf, muusigamiis	

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Meta Kurg	95	Aino Liivago	74
Helvi Lind	90	Valentin Stepanov	74
Meeta Vahermets	90	Arvo Laimets	74
Leo Niido	86	Arvo Möldri	74
Eha Laanemaa	86	Maimu Kausmees	73
Liide Lusti	86	Aino Vallas	73
Viire Viinak	86	Lea Urbla	73
Illar Laanetu	81	Harri Antero Sundell	73
Heli Juhkam	80	Silvi Mäela	73
Heinar Hansar	79	Toomas Raudsepp	73
Viiru-Felicia Aun	79	Silvi Hade	72
Ilmar Vananurm	79	Heinrite Norre	72
Maria Tamm	78	Hillar Tsiguru	71
Toivo Sikk	78	Leo Roositalu	71
Silvi Niido	78	Milvi Jallai	71
Leon Kaljuvee	77	Leili Astla	70
Olev Palm	76	Valve Poolak	70
Aavo Purdeots	76	Toivo Oraste	70
Feliks Lilleaed	76	Evgeni Dolgov	70
Aleksander Nurmeots	74		

Leinämi

† Maria Hagu